

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ		Երև
— Սփիււթ եւ Գրականութիւն (Ա).		193
ԿՐՕՆԱԿԱՆ		
— Սրահ՝ խօսքեր.	Ե.	198
— Տեառնեղբայր Յակոբոս եւ Վերջին Ընթրիքը. քղմ. Յ. ՇէժՆՄԷԼԵԱՆ		260
ԿՐՕՆԱ-ԽՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ		
— Ներքին գեղեցկութիւնը.	քղմ. ՊԱՐԳԵՒ	203
ԿՐՕՆԱՊԱՏՄԱԿԱՆ		
— Նարեկը Հայ գրականութեան մեջ (5).	ԵՂԻՇԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏ	208
ԲԱՆԱՍՏԵՂԺԱԿԱՆ		
— Վարդաբանը.	ԵՂԻՎԱՐԻ	212
— Յս քու արեւելք...	ԱՆՏՏԻՍ ԹԷՔԷՆԱՆ	212
ՀԻՆ ԷՋԵՐ		
— Տաղ Սուրբ Աստուածածնի.	հրատ. Ն. Վ. ԾՈՎԱԿԱՆ	213
ՏՈՄԱՐԱԳԻՏԱԿԱՆ		
— Հին եւ Նոր Տոմարները, անոց իրարմէ ունեցած սարքերութիւնը եւ Ծռագատիկ.	ՊԱՐԳԵՒ ՎՐԴ. ՎՐԹԱՆԷՍԵԱՆ	214
ԼԵՋՈՒՄԱԳԻՏԱԿԱՆ		
— Ներդաշխան ազդեցութիւնը հայերէնի վրայ եւ լատինաբան հայերէն.	ՊՐՈՖ. Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ	218
Յոբելեար Հոգ. Տ. Հայկազուն Քննյ. Ոսկերիչեան.		221
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ		
— Ամսօրեայ լուրեր.		224
— Հոգ. Տ. Գրիգոր Վրդ. Ոսկանեան ուսանող՝ Ի Լոնտոն.		224

ԲԱԺՆԵՐԻՆ

ՍԻՈՆԻ Տարեկան բաժնեգիրն է՝ բոլոր երկիրներու համար՝ Անգլ. Շիլին 10

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է

Հասցէ՝ Rédaction de la Revue Arménienne SION

Patriarcat Arménien, Jérusalem-Palestine

Ս Ի Ո Ն

ԻԱ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1947

ՄԱՅԻՍ

ԹԻՒ 5

ԽՄԲԵՐՄԱՆՆԵՐ

ՍՓԻՒՌԵ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԸ

Ա

Սիրոնի ընթերցողները, և անոնք որ Սիրոնը իր գույտ կալուածին մէջ կը մտածեն տեսնել, գուցէ յօնքերնին կիտած կարդան խորագիրը մեր այս խմբագրականներու շարքին: Սակայն Սիրոն կրօնական թերթ մ'ըլլալով հանդերձ, միշտ մօտիկը եղած է մեր գրականութեան, անոր մասին խօսելէ աւելի, անոր պահանջները իրագործելով իր էջերուն վրայ:

Նոր բան մը ըսած չենք ըլլար ուրիշներու հետ յայտարարելով թէ՛ սփիւռքի մեր գրականութիւնը եթէ իր տաղնապին մէջ չնահանջեց զինքը կանխող մեր գրական երկու փառաւոր սերունդներու աւանդութենէն և ոգիէն, ունեցաւ սակայն իր նուաղումները, դիմագեղժումը, մեր իրական պատկերը իր մէջ ցոլացնել չկարենալու աստիճան: Անշուշտ մեր ժողովուրդի ողբերգութիւնը և հայ մտքին վիճակուած ճակատագիրը իրենց լայն բաժինը ունին այս նուաղմանը մէջ: Բայց հայը հաւատարիմ իր նախնեաց ոգիին, նորէն նիւթեց ու ջանաց և անդամ մը ևս ծաղկեցուց մոխիրներու մէջէն իր մտքին ու հոգիին ծաղիկը՝ հայ գրականութիւնը: Չենք ուրանար անշուշտ հայ մտքի ճիգը և արդիւնքը սփիւռքի քսանհինգամեակի ընթացքին, և սակայն ան կը մնայ ճիգն և անորակելի, գէթ իր որակային արժէքով, այսինքն իր ոգեկան հարազատութեան բխումներով: Ու ասիկա միայն մեր գրականութեան և ժամանակին յատուկ չէ և ունի ընդհանուր նկարագիր մեզմէ դուրս աւելի բախտաւոր ժողովուրդներու մօտ ալ:

Եւ այս զխաւորաբար անոր համար՝ վասնզի այժմու աշխարհի մէջ անհատը գործիք մըն է ընկերութեան, ազգութեան և դասակարգին: Ինքզինքին հետ չէ մարդը իր ներքին ապրումներով և կեցուածքով: Մարդկային հոգին անգամ ընկերայնացած է և նիւթացած: Մարդը դադրած է ըլլալու արժէք և դարձած պատկեր ու սպասուող նիւթական և յաճախ մեքենական դրութիւններու, և այս՝ հերքումն է մտքին, մշակոյթին:

Մարդիկ տակաւին երէկ կը հաւատային թէ Շէյքսպիրը պէտք չէ փոխել Հնդկաստանի հետ, և թէ Կէօթէն Գերմանիան իսկ է: Եւ այս բոլորը՝ զալու համար մեր վիճակին, մեր ժողովուրդի հոգեյատակին, որ, ինչպէս ըսինք, նոսրացած մասն է խանգարուած այս ընդհանրութեան:

Տկարացած է մեր մտքի ու հոգիի կեանքը, զրականութիւնը, սփիւռքի մէջ, հակառակ իր յուշերու հարստութեան և բազմաճիւղեան կանչին, որովհետեւ վատուած է մեր կեանքը ինքնին: Ինչ որ ունինք այսօր իբրեւ զրական իրականութիւն սփիւռքի մէջ՝ մակերեսային արժէք մըն է միայն, որ չունի ոչ խորք և ոչ տարողութիւն: Անշուշտ թէ մեր սերունդն ալ փափաքեցաւ ձգել ցեղին հարստութեան զանձարանին մէջ մէկէ աւելի սրբութիւններ, սակայն փափաքին և անոր իրականացումին միջեւ անդունդը անդունդ է յաճախ: Նոյն իսկ մեր Զարթօնքի սերունդը՝ որուն մտքին արդիւնքը մեր զրականութեան ուրիշ բան չէ բայց քանի մը քաղցրազոյն ձայներ, և մեր մտքի ու հոգիի նախածագ ու սրտառուէ կայծեր միայն, աւազանելով վեներտիկի, Կ. Պոլսոյ և Իզմիրի վրայով մեր առաջին խողովքներն ու նուաճումները, աւելի կ'արժէր, իր կազմակերպած ազգային կեանքով, մամուլով, կրթական հաստատութիւններու ցանցով՝ որ գետին պիտի պատրաստէր մեր զրական հիմնական սարսուռներու առաջին արտայայտութիւններուն:

Գրական յաջորդ երկու շարժումները պիտի զբաղէին մեր ընկերային մշտահոգութիւններով, բարքերով և վերքերով, և մեր մտքի ու հոգիի ձայն արտաբերումներով, միշտ հաւատարիմ սակայն ազգային անմահ ոգիին: Երեք սերունդին մէջն ալ, չրջանը, միջավայրը, մտայնութիւնը և արուեստը, հասարակաց կապերով պիտի մնային հազորդ իրարու, ըլլալու համար յայտարար մասերը հայ հոգիին, նոր ժամանակներու մէջ:

Մեր ժամանակի սփիւռքի զրականութիւնը ուշագրաւ է այս միութեան պակասով: Ոչ մին յետպատերազմեան մեր զբաղէաներէն զետեղելի է իր ժամանակի և միջավայրի մէջ: Համաշխարհային աղէտի և մտայնութեանց անդրադարձը ինչպէս արեւմտեան մեծ երկիրներու, այնպէս ալ մեր մէջ իր բաժինը ունեցաւ անշուշտ: Մեր մտաւորականութիւնը իբր մաս այդ մտայնութիւններուն և տաքնապներուն, չէր կրնար չազդուիլ այս ամէնէն: Դժբախտութիւն որ մեծ ծովերու այս փոթորկումները իրենց հեռաւոր ծանծաղուտներու վրայ աւելի ուժգին կը զգացուին: Ստեղծուեցաւ ոչ միայն պատերազմի զրականութիւն մը, այլ ցարդ ընդհանրացած զրական ուղղութիւնները ենթարկուեցան խոշոր փոփոխութեանց: Թէքնիք կատարելութիւններ՝ պատերազմին կապուած, կազ, սաւառնակ, ռումբ, ինքնաշարժ, բարոյական անզգածութիւն, սասիզմ, և նիւթական գործօններու անզուրկ տիրապետութիւնը, ստեղծեցին հոգեկան երկրաշարժ մը և յառաջադրեցին նոր փորձեր արուեստ ընելու և ըմբռնելու:

Իսկ աղէտին անդրադարձը մեր ժողովուրդին վրայ, կրկնապէս իր աւելի չազդեցութիւններով կը մնայ տակաւին անսփոփելի: Տեղահանութիւն, փրշուած ջահերը մեր մտքին, ցամքեցուած խանգալաւութեան աղբիւրները և մեր արուեստին ծառը, որուն արմատները կը սնանին միայն իր ժողովուրդի հոգեկան հոգեբուն մէջ, արմատախիլ ու ոստաքանձ, ինկած օտար աւազներուն: Դրազէտները կրնան ապրիլ մարդերու խումբի մը մէջ, բայց լեզուն՝ զուրկ իր

հայրենի հողէն, կը տօգուենի: Ի վերջոյ յաւիտենական ճշմարտութիւն է թէ ժողովուրդները երբ չունին հայրենիք, կամ հայրենի զգացումներով բարեխառնուած մթնոլորտ, չեն կրնար ունենալ մշակոյթ: Մենք մեր աղէտին զոհ տուինք հարիւր տարիներու մտայնութիւն մը և սերունդ մը, և մենք հետեւաբար սփիւռքի մէջ տակաւին չունինք հոգեյատակը երբեմնի մեր ժողովուրդին, նոյն հիւսքով, բարեխառնութեամբ և աւանդութիւններով: Պոլիս, Իզմիր և Վենետիկ թէև արտասաման՝ կը պահէին այս ոգին: Սփիւռքի մեր նոր կազմուած զաւուժները հակառակ իրենց ծաւալին և տարողութեան, որովհետեւ մեր զաւուժային պատմութեան մէջ աննախընթաց է որ այսքան հոծ զանգուած մը օտար երկիրներու տակ ապրած ըլլայ, դեռ չգտան բիւրեղացման անհրաժեշտ նկարագիրները, ծնունդ տալու իմացական գործունէութեան: Սրտառուչ է ջանքը բայց նուազ խանգավառող իրագործումը:

Սփիւռքի մեր զրական ճիշդ մնացած է ճիշ միայն, հակառակ իր աղմուկին ու յաւակնոտ յառաջագրութիւններուն և երբեմն ալ համակրելի տըրտմութիւններուն, բայց զուրկ այն տիրական նկարագրէն որ սերունդի մը կերպարանքը կ'առնէ հետզհետէ, ժամանակին մէջ, ինքզինք կազմակերպելով իբրև զիտակցուած ձգտում: Սփիւռքը, ինչպէս լսուած է, ունի զրազէտներ, բայց չունի զրականութիւն: Գրականութիւն մը կազմակերպուած ճիշ է ամէն բանէ առաջ, արի հաւատք և զրական զնացք:

Անգուժ չենք ըլլար եթէ ըսենք թէ սփիւռքը չունեցաւ միասնական իտէալ, հեռանկար և ամէն բանէ վեր այն սնանուէն սրբութիւնը որ իրեն կապէր մեր զրական ներկայացուցիչներու հոգիները: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը միշտ ինքզինք ունեցաւ իբրև կեդրոն և սկիզբ: Տարիներով, տակաւին մինչեւ երէկ, մեր զրական մշակները օտար յուզումներու բացին իրենց շիղերը կամ յեղեղեցին իրենց փոքր անցեալին անբաւական պարզունակութիւնն ու սակաւութիւնը: Անոնք հազիւ պատկանեցան, ինչպէս իրենց ցեղին, այնպէս ալ իրենց ժամանակին ու միջավայրին: Սփիւռքի զրականութեան պակասքը, հայ հոգին է, հոգին ձայնը, ցեղին թելադրութիւնը: Մեր սփիւռքը միշտ յաճախանքին տակ եղաւ օտարին, և մեզի տակաւին մինչեւ այսօր չէ պակսած միամիտ հաւատքը եւրոպական արժեքախտակներուն: Երէկ մեր նախապատերազմեան սփիւռքը, Պոլիս, Թիֆլիս, Իզմիր, Փարիզ, լուսաւորութեան պապակը շփոթեցին զրական ու ստեղծագործական բխումին հետ, առանց անդրադառնալու որ զրականութիւնը համայնական ապրումն է ժողովուրդներու:

Ժիշտ է թէ մեր զրականութեան սթայամանները քիչ անգամ եղան թոյլատու որ մենք ունենանք առոյգ և հասակաւոր զրականութիւն: Մեր ո՞ր զրազէտը ունեցաւ իր հանգիստը, վայելեց իր ազատութիւնը, և մեր կեանքի ո՞ր երեսը բացուիլ ու արտայայտուիլ կրցաւ այնպէս, ինչպէս որ ան պահանջն է զրականութեան: Ինչե՞ր պիտի կրնային գրուիլ օրինակի համար, ազատ Վանի կամ Էրզրումի և Խարբերդի մէջ: Մենք չենք ունեցած այդ բոլորին վայելքը, և սլմած կսկծանքը մեր հոգիին մէջ, սերունդներով գերեզման ենք տարած այն ինչ որ կրնար ծաղկիլ և զարգարել մեր զրական անդաստանը: Մեր զրականութիւնը հոն ուր ազատ ու հաշտ եղած է ինքզինքին հետ, տուած է իր զուլի գործոցները: Ե., ԺԲ. և ԺԺ. դարերը ապացոյցներ են անոր, ուր մեր

հայրերը սանձած իրենց հզոր առնութիւնները սպասարկած են մեր մտքի ու հոգիի երազին :

Քիչ չէ թիւը անոնց՝ որոնք մեր ստեղծումին թափին տկարասնալուս պատճառը կը նկատեն հայ մտաւորական դասակարգի զաղափարական տարբերութիւնները, ուները, կիրքերն ու անհանդուրժողութիւնները : Մեծագոյն պատճառը մեր ժողովուրդի դժբախտութեան և մեր զրականութեան ցամաքութեան, կը կայանայ այն լքումին մէջ՝ զոր կը փորձէ մեր մտաւորականութիւնը տարիներէ ի վեր, արհամարհելով հոգեկան այն արժէքները որոնք հայ ժողովուրդը կ'ընեն հայ ժողովուրդ և տարբեր ուրիշներէն : Մեծ բանաստեղծ մը, մեծ դէմք մը, մեծ գործիչ մը երկինքէն չէ որ կ'իյնան պատրաստ կամ միակտուր : Անոնք միշտ համադրութիւններ են : Ամէն անգամ որ վերը ժխտապէս դիտուած իրողութեանց փոխարէն դրական մղումներ, բխումներ ներդաշնակ կերպով կը միանան ցեղային զանգուածի մը ընդհանուր բնազդներուն, այսինքն անոր ոգեղէն յօրինուածութեան, բախտ կայ որ թերեւս զան այդ համադրութիւնը իրենց վրայ խտացնող յատկանշական անձնաւորութիւնները :

Ոգիի միութենէն կը ծնին զէնքի, բազուկի և զրշի բոլոր մեծութիւնները : Յարանուանական, կուսակցական է ժողովուրդը՝ երբ այդ ոգիով լեցուած չէ : Առանց այդ տիրական զգացումին, զոյութիւն չունի արեան և ճակատագրի միութիւն, կրօնի և լեզուի նոյնութիւն : Առանց անոր կան եսակեդրոն անհատներ և անյատարմէտ զանգուածներ միայն : Պակասաւոր է և անով անարժէք զրականութիւնը երբ ինքնայայտնութիւն չէ ամբողջ ժողովուրդի մը, երբ անոր մեծ թեւաբախումներուն և ճառագայթումներուն լոյսն ու ձայնը չունի :

Անշուշտ ինչպէս ամէն մարդերու, այնպէս ալ զրական մեծութիւնները կը կարօտին ընդերկրեայ խուձ ձգտումներու պատրաստութեանց : Ըսել թէ ոսկեդարեան մեր գեղեցիկ լեզուն իր հրաշալի ճարտարապետութեամբ զործն ըլլալ ափ մը մարդոց կազմակերպած և հետադիմաբար նպատակներուն, պիտի նշանակէր շատ բան զեղչել արուեստներու հիմնապայմանը կազմող նախատարբերէն : Ե. դարը ինչպէս ԺԲ. և ԺԹ. դարերը մեր ժողովուրդի պատմութեան մէջ, մեզի կ'ընծայեն այս մտածումին մարմնաւորութիւնները իրարմէ տարբեր երեսներով, բայց խորքի և պահեստի նոյնութեամբ : Յեղին ոգին է միշտ անմահ ընդունարանը, տնկարանը և արզանդը ուր պիտի աւազանուին և սաղմնաւորուին շրջապատի, արեան և երազի բերազան աղբեցութիւնները, հագնելու համար կերպարանքը՝ ուր մեզի կը տրուի ճանչնալ ժողովուրդը :

Կը հաւատանք թէ Ե., ԺԲ. և ԺԹ. դարերը որոնք մեր մտքի ու հոգիի զապաթումները եղան, շրջաններ էին ուր քրիստոնէական տիրող ոգեկանութեան հետ՝ հաշտ ընթացած են ցեղային ընդունակութիւնները և ժամանակի տուրքերը :

Նւ այսօր երբ մեզի պարտադրուած մեր այս տիրութիւններուն և օտարութիւններուն մէջ, այդ ամենուն պակասն է որ ուշադրաւ կը դառնայ, առանց յուսահատելու սակայն՝ մեր ցեղին անմահ ոյժերէն, զայն պէտք է առնենք այն աններդաշնակութեան մէջ, որ կայ մեր երազին, մեր արեան և մեր մըտքի ու հոգիի ուժերուն և ձգտումներուն միջեւ :

Լայն բացինք մեր փակագիծը, վերադառնալով մեր բնաբանին, սփիւռքի

ստեղծագործութեան, ի՞նչ դիւրին են երբեմն բառերը, պէտք է ըսել թէ ան չունի այն կշիռը ինչ որ մենք կը փորձենք տալ անոր: Հակառակ ընթացքներու հետաւորութեան (Փարիզ, Ամերիկա, Սիւրիա) բոլորը զիրար կը բռնեն, այնքան մօտ են անոնք իրարու իրենց հոգեխառնութեան, տգիտութեան, ալլուրութեան և ուրացումներուն մէջ: Անոնցմէ ոմանց նախանիւթը կուգայ զանգուածէն, ուրիշներուն անցեալէն և շատերուն իրենց մաշած զգայարանքներէն և մշուշոտ յուշերէն: Ամէնուրեք է արուեստի տաքնասլը, նահանջը սփիւռքի մէջ, հակառակ որ բոլոր գրողները արուեստի աւելի բարձր մակարդակ մը կը հետապնդեն և աւելի բարձրին հետ շփում ունին, սակայն անոնց բոլորի հոգիին վրայ գիշեր մը կայ, հակառակ օրերու լոյսին:

Ինչպէս զգացիք, երեմիական մը չէ որ կը դնենք այս էջերուն վրայ: Իրողութիւնը այն է որ զրական բոլոր սերունդներու մէջ մեր զրականութիւնը չունեցաւ օժտուածներու այնքան խոշոր թիւ մը՝ որքան ատիկա այսօր իրականութիւն է սփիւռքի համար: Բայց նոյնքան տրտում իրականութիւն է որ ոչ մէկ սերունդ իր մէջ անունդ տուաւ ծանրագոյն, տաժանագոյն հերձուածներու, հերքումներու, որոնք այսօր մեր գրողները իրարու կ'ընեն աւելի քան թշնամի, ատեցող:

Մեր խմբագրականներու այս շարքին հիմնական նպատակը անշուշտ պալատաններ դեղազրել չէ այս թունաւորութիւնները մեղմելու: Կը զրենք այս էջերը ամէնէն առաջ մեղմելու համար ծանր ամբարտաւանութիւններ, որոնք հաստատելի են սփիւռքի զանազան քերթողներու մէջ, արդիւնք օտար բարձրագոյն մշակոյթներու արձագանգին: Կը զրենք այս տողերը որոշ հաւատքով, խանդավառութեամբ համար համեստուկ իսկ ճիգերով՝ որոնք նպատակ ունին հայ ստեղծագործութիւնը անխափան շարունակելու հաւատարմօրէն, հարազատօրէն ինչպէս որ ցելը գործադրեր էր այս ամէնը իր դարաւոր գոյութեան դժոխքմբեր պայմաններու դէմ արիաբար պայքարելով և մեղի ձգելով հպարտութիւններուն զերագոյնը, — փառքը մեր մշակոյթին —, որով ատենը եկած է ոչ միայն հպարտանալով՝ այլ և զայն իբրեւ նոր տապանակ ուխտի առաջարկելու սփիւռքի բոլոր հաւատաւոր հոգիներուն:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՍՐՏԷ՝ ԽՕՍՔԵՐ

Ապա եւ մեկ ու կենդանային մտաց-
նայ իրենով՝ Gafaf հանգեծ յափա-
կեստալ ամպպով բնոյ առաջ Տեառն
յոյադ, եւ այնպէս յամենայն ժամ
բնոյ Տեառն լինիցիմք:

ԵԵՍԱՆ. Դ. 18

Համարձուժը պատկուծն է մարդկու-
թեան ամենամեծ սպասուածին, և Աստուծոյ
հետ ըլլալու մեր մեծ երապին, Շնորհքով և
Յղիարով նախաձայնուած, մտաստեալուած,
որ այս կերպ իրականութիւն կը գտնէր:

Համարձուժը վերջին և լրացեալ ե-
րեսը եղաւ նոյնպէս Յիսուսի աշխարհային
կեանքին, իսկ Զեթեանաց լեռը կամրջա-
կէտը այս և միւս կեանքերու միջև:

Լեռները կրօններու պատմութեան մէջ՝
Աստուծոյ մօտենալու երկնայնաշաղու սան-
դուղներ են եղած: Մարդկային կեանքի
մեծ խորհուրդին, կրօնին, դաստարաւայրերը
եղող լեռները ծանօթ են ինչպէս կրօննե-
րու՝ այնպէս ալ մարդկային քաղաքակր-
թութեան պատմութեանը մէջ: Սինան և
Գորիբ, Հին Ուխտի մէջ, Հիմալայեան և
Զիմալէստան հնդկ և պարսկ կրօններու
մէջ, աշխարհը երկրքին հետ հաղորդակ-
ցութեան մէջ զնոյ կատարներ եղած են:

Լեռները ոյժի աղբիւրներ են, հոն հո-
րիզոնը կը մեծնայ և անհունութեան ու
մեծութեան խոյանքներ կ'արթննան մարդ-
կային կուրծքին ներքեւ: Դաշտը ընդհա-
կառաին խաղաղութեան և արաւորութեան
թեան զգացումով կը սողորէ և կ'միտքը:
Ներքէնք մէջ լեռներու վրայ աստուա-
ծայինը կ'արթննայ, բաւեր միայն կ'ըսեմ
անտարապէս շատերու: Սակայն անոնք որ
ունեցած են այդ փորձառութիւնը, ըզգա-
ցած են սովորականէն վեր ապրումը այդ
բարձունքներուն վրայ: Հոն կը կենայ փոքր
կիրքերու և շարժումներու տոնը, վասն
զի փոքրութիւնները թէ նիւթական և թէ
բարոյական իմաստով մինչև լեռը կը սո-
ղոսկան, անկէ վեր չեն բարձրանար:

Բոլոր մեծ ստեղծագործութիւնները
մօքի և հողի, լուսութիւններու, այսինքն

լեռնածոց վայրերու յօրինուածքն են: Օրէն-
քին գերագոյն տախտակները լեռներէն
տրուեցան անոնց կարօտ մարդերու, եւ
մտածումի բարձրագոյն քաղցրութիւնները
լեռներէն իջան: Աստուած և անով պայ-
մանաւոր մեծ զօրութիւնները լեռներու
վրայ կը հանգչին և բարձունքներու վրայ
կը բնակին:

Լեռներու այս խորհուրդն ու գերը կ'ե-
րեւ Յիսուսի կեանքին մէջ: Քրիստոնէա-
թիւնը լեռներու վրայ կը յայտագրէ և կ'ի-
րագործէ իր կրօնին և հիմնադրին աստուա-
ծային կողմը: Անճիղդ արտայայտութիւն
մը ըրած չենք ըլլար եթէ ըսենք թէ Քրիս-
տոնէութիւնը ծնունդ կ'առնէ Մեամուքեան
լեռնէն: Նոր ձայնը, արժէքներու տախ-
տակը յիշաշրջող աստուածային պատգամը,
Հին Օրէնքին տեղ հոգեկանը կուգար յե-
ղաշրջելու մարդուն բարձրագոյն կողմը,
և զիմագծելու անոր աստուածային երեսը:
Ինչ փոյթ անոր Ֆիլիք փոքրութիւնը, յա-
ւիտենական արժէքներ հոն խօսուեցան աշ-
խարհին և մարդկութեան: Մեամուքեան իր-
եւ Տաւմարաքեան նոր թագաւորութեան,
իրեւ կեանքի կանոն և սկզբունք տրուած,
դարեւից առաջնորդած են մեր կեանքը
զէպի քաղաքակրթութիւն և Աստուած, և
այսօր իսկ կրնան մնալ առաջնորդող սկզբ-
բունքը արեւմտեան կողմուած քաղաքակր-
թութեան, և ներդաշնակելու անոր իտալ-
ներուն և սկզբունքներուն հետ:

Թարբը՝ Ալլաիքարութեան լեռը, եւ
կորոգ գագաթն է Յիսուսի երկնայնացման,
աստուածայինին մատուցումը մարդոց եւ
երկնային բացատրելու ձև մը: Ալլաիք-
պութիւնը տեսարան մը, հրաշք մը չէ լոկ,
այլ մարդուն պայծառակրթութիւնը, սրբ-
բութիւնը, ուր հողի ու բարձրութիւնը զուր-
կը թափի իրմէն, մարմինը կը մասնակցի
այդ ուրախութեան եւ կը պայծառակր-
պելի:

Փոքրագոյն լեռը, որուն վրայ իրա-
գործածը կը կայմէ նախատեսակը Յա-
րութեան, կ'երեւի մարդկայինը իր բոլոր
ողբերգութեամբ, արեան պատկերով:

Յարգ լեռներու այս կատարներուն վրայ
եղածը աշխարհի մէջ իրագործուածին կա-
րելիութիւնն է: Համարձման լեռան պատ-
կերը յաւիտենականութիւնը կը բանայ մե-
զի, երկինքը մտնելու և յաւիտեան ապ-

րելու ապահովութիւնը, իսկ թէ ինչպէս սակայն պէտք է մեր կեանքը հանդերձենք ի հաշիւ յաւիտեանականին, ատոր միջոցները շարքով տրուած են Սրանուկեան լեռան վրայ, անոնցմով գալու համար Թարորի միակերպութեան, Գողգոթայի գերագոյն զոհողութեան և Համբարձման:

Համբարձման լեռը միայն Յիսուսի կեանքին երկնայնացման կէտը չէ՝ այլ նաև մերը: Աշակերտները երանի տուին, զի իրենք վար կը մնային, և այդ զգացումը բաւական պիտի ըլլար ճանականաբար որ իրենք ալ օր մը կարենային վերելակել այդ բարձունքը, «եւ այսպէս յամենայն ժամ ընդ Տեառն» ըլլալ, ինչ որ քրիստոնէի իրենցմով իղձը բովանդակ մարդկութեան:

Այսպէս Յիսուս իր Համբարձումով կը ծածկուի մեր աշգերէն, բայց այս աներեւուկացումը, արտակարգ ու խորհրդաւոր, վերջնական բաժանում մը չէ, այլ լրումը մեր Տիրով աւելագրաններու մէջ պատմուած կեանքին: Եւ աշակերտները զինք իրենց հետ անգամ մը եւ և իրապէս զգացին իր մահէն վերջ միայն: Անկէ առաջ ճիշդ է իրեն հետը եղած էին Սրտաղէմի Տաճարի պաշտամունքներուն, Կափառնայումի սեռակոկիւն մէջ, Երազած իրեն հետ միասին Գալիլիոյ լճակին կապոյտ ջուրերուն գիւմաց: Հացերու և ձուկերու հրաշքը, Կանայի հարսանիքին զէպքը, և Ղազարու յարութիւնը վճռապէս հաստատած էին իրենց մէջ թէ իրենք հաղորդակցութեան հետ են աստուածային ոյժին և թէ Աստուած այժմ իրականութիւն է: Գեղեցիկ էին անշուշտ պահերը զոր առաքեալները ապրեցան իրենց Տիրով հետ: Անշուշտ իրենք շատ աղօտ կերպով միայն կը մըտածէին թէ այս գեղեցիկ երազը, գէթ երկրի վրայ չէր կրնար այսպէս մշտական շարունակուիլ, և այդ բոլորը վերջ կրնային գտնել, ինչպէս եղաւ ան՝ մասնութեան գիւշերուան մէջ: Եւ ահաւոր գիշեր մը պիտի բաւէր որ իրենք լեղապատառ ու ցիրուցան լքէին պահ մը այդ բոլորը: Յիսուս իր յարութեան վերջ նորէն պիտի շարունակէր իր յարաբերութիւնը աշակերտներուն հետ, անոնցմը ստու համար թէ ինչ որ իրենք վերջացած կրնային նկատել իր պարագային՝ նոր սկիզբ մըն էր միայն, և թէ վերջացած չէր իր ընկերակցութիւնը և ներկայութիւնը

անոնց հետ և մէջ: Եւ ապա Համբարձում, Եւ սակայն խորհրդաւոր մեծ ընկերակցութիւնը, ընտանութիւնը Անոր՝ զոր կարծած էին առերեւոյթս կորսնցուցած ըլլալ, իրենց կը վերադառնար և իրենք բոլորը նոյն և իրականութեամբ պիտի կատարէին իրենց սիրոյ, աղօթքի և առաքելութեան գործը: Յիսուսի կենդանի յիշատակին և ներկայութեանը ընդմէջէն:

Կը հաւատանք այս ներկայութեանը ոչ իբր յիշատակ կամ պատկեր, գիտնալով թէ զաղափարը չի սեռնիր թէ սէրը անմահ է, այլ՝ որովհետև կը զգանք զինքը ամէն օր իր Եկեղեցիին մէջ կենդանի: Ան իր Եկեղեցիին մէջ ներկայ է, հոգիին մէջ բոլոր անոնց՝ որոնք իր անունով կը ժողովուին: Եւ սակայն Քրիստոս, որուն յաւերժական ներկայութիւնը ունի Եկեղեցին իր մէջ, իտեպիսն գոյութիւն մը չէ, կամ մարդկային տեսակ մը զաղափարատիպ, զորս իւրաքանչիւր սերունդ ստէպ իր մտքին մէջ կը ստեղծէ, անոր փոխ տալով յաճախ լեզուն իր սեպհական ներշնչութեան և մըտածութեանը. ոչ ալ պարզ յիշատակ մը, որուն պատկերը կ'որոշուանայ մեր մէջ ժամանակի մը համար միայն: Առաքեալներու և Եկեղեցիին ոգեկոչած Քրիստոսը աւետարաններու կենդանի Քրիստոսն է առանց փոփոխման ու զիմաղեղծութիւն, որուն համար պիտի կրնայինք ըսել Ս. Պօղոսի հետ: Թէ և զինք չենք ճանչնար ըստ մարմնոյ, բայց կը ճանչնանք ըստ հոգոյ. և այս վերջին հանգամանքով է որ Ան ապրած է դարերով այնքան ներշնչող ու կենդանի, սերունդներու հոգիին մէջ:

Յիսուս իր Եկեղեցիին, այսինքն իրեն հաւատացողներու հետ եղած է միշտ, եւ հակառակ բազմապիսի վտանգներուն, որոնք շարունակ զայն ընկուզել ջանացեր են, ան կրցած է պահպանել իր գոյութիւնը և բարդաւածիլ ժամանակի ընթացքին, չնորհիւ այն իրական ներկայութեան և օժտանալութեան, զոր անոր հիմնադրելու նեցեր է հանգէպ իր հաստատութեան:

Դիտեցէք զայն իր ծննդեան նախնական տարիներուն, բոլոր երկրային ոյժերը կը զինակցին իր գէմ: Հեթանոս կոծն ու գիտութիւնը իր հնարքներով, և աշխարհիկ իշխանութիւնները իրենց միջոցներով. սակայն Եկեղեցին ոչ միայն չ'ընկճուիր այս

հարուածներէն, այլ կարճ ժամանակի մը մէջ կ'ստինքնէ բոլոր հոգիները, և կրակի աւարինի մկրտութեամբ ջրեղուած, վեր կ'առնէ սիրոյ և խաղաղութեան իր սուրբ գորշը և յաղթական զնացքով կը տարածէ իր հոգեւոր թաղաւորութիւնը: Ու Եկեղեցին իր այս յաջողութիւնը կը պարտի զերազանցապէս իր հիմնադրի յատկանշական ներկայութեան հանգամանքին:

Բեթղեմէմ և Զիթենեաց լեռը, Մարգեղութիւնն ու Համբարձումը, երկու սկզբնաւորութիւններն են մեր Տիրոջ երկրային և երկնային կեանքին: Եւ զոչոյ այս իրողութիւններով Յիսուս միշտ մեզի հետ է մեր երկրաւոր կեանքին մէջ և մենք ինչպէս Պօղոս առաքեալը կը խոստանայ «Իցեմք նոքօք հանդերձ, յափշտակեսցուք ամպովք ընդ առաջ Տեսուն յօգս, և այսպէս յամենայն ժամ ընդ Տեսուն լինիցիմք»:

Յետոյ Յիսուսի Համբարձումով մեր մարդկայինը կը մտնէ տիեզերքը անօտաւ մանութեան մէջ, և մարդկային իրական կեանքը կ'անցնի անպին մեր մարդկային պայմաններու կարելութենէն և կ'որոշէ իր տեղը երկինքներու անհունութեան ծոցը:

Յարութիւնը կը թելադրէ մեզի թէ մարդկութիւնը պիտի կրնայ վերապրիլ մահէն վերջ այս կեանքի մէջ, Համբարձումը ցոյց կուտայ մեզի երկրէն անդին գոյութեան ուրիշ մարզ մը, ուր մենք պիտի կրնանք շարունակել մեր կեանքը: Մութը կամ ամպը որ վարագոյրի մը նման կը ծածկէ մեր աչքերէն մահուանէն վերջ մեր երթալիք տեղը, տունը, հերձուած է այժմ լոյսի ճամբաներով:

Ճշմարտութեան համար սրբութեամբ և քաջութեամբ կրուած տառապանքը ի վերջոյ յաղթանակի և բարձրացման կ'առաջնորդէ զայն կրող մարդը:

Ոչ ոք կրնայ, առանց խղճահարելու Աւետարանէն հանել Համբարձման էջը: Նոյն իսկ այս աշխարհի վրայ մենք կը քսանենք մարդկութեան համբարձումը, մութէն գէպի լոյս և ցեխէն գէպի Աստուած երթալու իր գնացքը:

Ե.

ՏԵԱՌՆԵՂԲԱՅՐ ՅԱԿՈԲՈՍ

ՆՈ

ՎԵՐՋԻՆ ԸՆԹՐԻԲԸ

Կիշերը խորհրդաւոր էր: Յիշատակը այդ գիշերուան հազար հեղ յուզած է զիս և չեմ գիտեր ինչո՞ւ, յաճախանքը այդ գիշերուան պիտի հալածէր զիս մինչ և կեանքիս վերջը:

Երկիրը պիտի մոռնայ իր կուրծքին վրայ բացուած ակօսները, կինը ծննդաբերութեան ցաւերն ու ուրախութիւնը, բայց ես տիտի չմոռնամ այդ գիշերը:

Կէսօրէ մը վերջ Մրուսաղէմէն դուրս կը գտնուէինք, Յիսուս ըսաւ «Պանդոկ վերադառնաք և ընթերնք»:

Մուսնիք երբ պանդոկ հասանք. անթիւ էինք: Պանդոկապետը ողջունեց և վերնատուն առաջնորդեց մեզ:

Յիսուս փափաքեցաւ որ սեղանին շուրջ բոլորուինք և նստինք, Ինք ոտքի վրայ մնաց աչքերը մեր վրայ սեւեռած:

Ան իր խօսքը պանդոկապետին ուղղեց և ըսաւ. «Ինծի կ'սնք մը, կու՞մ մը ջուր և անձեռոց բեր»:

Ան մեզի նայեցաւ նորէն ու ըսաւ մեզմօրէն. «Ձեր սանտալները հանեցէք»: Նախ իր ըսածին իմաստը չհասկցանք, բայց գործադրեցինք իր հրամանը:

Պանդոկապետը բերաւ կոնքն ու կուժը, Յիսուս ըսաւ. «Հիմա ձեր ոտքերը պիտի լուամ. պէ՛հ ե մաքեմ ձեր ոտքերը ճի՛ն ճամբուն փոշիք, եւ ազատութիւն օամ մոռիմ մեզ քալելու»:

Բոլորս ալ տպաւորուած և ընկճուած էինք:

Ապա Սիմոն Պետրոս ոտքի ելաւ ու ըսաւ. «Տէր, դուք մեր ոտքերը լուամք, այդ կարելի չէ»:

Բայց Յիսուս պատասխանեց. «Մեծ է այն մարդը որ կը ծառայէ իր նմաններուն, կ'ուզեմ որ այս ճշմարտութիւնը միշտ յիշէք»:

Ապա նայեցաւ մեզմէ իւրաքանչիւրիս և ըսաւ. «Մարդոյ Որդին որ ընտանք ձեզ իր եղբայրները, որուն ոտքերը երէկ օծուեցան Արարիոյ զմուռսով և չորցուե-

ցան կնոջ մը մազերով, այսօր կ'ուզէ ձեր ոտքերը լուալու:

Եւ առաւ կոնքն ու կուսք, ծռեցաւ ու լուաց մեր ոտքերը սկսելով՝ Յուդայ իսկաբողոքացիէն:

Ապա նստաւ մեզի հետ սեղան, և իր գէմքը, մէկ գիշերուան ընդհարումէն և արիւնահեղուկութենէն վերջ, ճակատամարտի դաշտին վրայ բացուող արշալույսին կը նմանէր:

Պանդակապետը իր հետ գինի և կերակուր բերաւ:

Ես, որ Յիսուսի ոտքերս լուալէն առաջ, անօթի էի, հիմա կը զգայի թէ կուտ եմ: Բոց ու կար կոկորդիս մէջ որ կարեկի չէր գինիով զովացնել:

Ապա Յիսուս նկանակ մը առաւ և բաժնեց մեզի, ըսելով. «Թերեւս անգամ մըն ալ միասին հաց չուտենք: Ուտենք այս հացը Գալիլոյ մէջ միասին անցուցած մեր օրերուն ի յիշատակ»:

Թեոյոյ սափորէն գինի պարպեց գաւաթի մէջ, խմեց, մեզի տուաւ ու ըսաւ, «Խմեցե՛ք ի յիշատակ այն ծաղաւի՛ն որ միասին զգացի՛մք ու նանչցա՛մք: Կր խմե՛ք զայն նաեւ նոր այգեկալքի մը յոյսով: Երբ համբաւեա՛մք և այլեւ ձեզի հետ չըլլամք բեկանեցէ՛ք հացը, լիցուցէ՛ք գինին, կերէ՛ք ու խմեցէ՛ք այնպէս՝ ինչպէս հիմա կ'ընէք: Ապա շուրջերեւոյ նայեցէ՛ք, հաւանաբար զիս ձեր մօտ գտնէք»:

Այս ըսելէն վերջ սկսաւ ձուկի կտորներ բաժնել մեզի, իր ձագերը կերակրող թռչունի մը նման:

Բիշ կերանք, բայց կշտացանք: Կաթիլ մը լիցցինք, բայց գաւաթին պարունակուած թխուն կարծէք երկու ցամաքները իրարու միացնող միջոց մը կը թուէր:

Թեոյոյ Յիսուս ըսաւ. «Սեղանէն հեռաւ նալէն առաջ ոտքի ելլենք ու երգենք Գալիլոյ դուարթ մաղթերը»:

Ոտքի ելանք ու միասին երգեցինք, իր ձայնը կ'իշխէր, ու իր բառերուն մէջ տիրապետող հնչականութիւն մը կար:

Ան մեզմէ իւրաքանչիւրին զէմքին նայեցաւ, «Հիմա ձեզի փառք բարով կ'ըսեմ, քաղաքի պարիսպէն դուրս ելլենք և Գեթսեմանի երթանք»:

Ապա Զբեթիճայի որդին Յովհաննէս ըսաւ. «Տէ՛ր, ինչո՞ւ այս գիշեր փառք բարով կ'ըսես մեզի»:

Եիսուս պատասխանեց. «Մի նեղուի՛ք, ձեզ կը ձգեմ, Հօրս տան մէջ աւելի լաւ տեղ պատաստելու համար ձեզի, եթէ ինծի պէտք չենենաք, կանչեցէ՛ք զիս, պիտի լսեմ ու պիտի գամ ձեր մօտ, ձեր հոգին ուր որ փնտռէ Զիս, Ես հոն պիտի ըլլամ»:

Մի մոռնաք, ով որ ծաղաւի է, աղբիւր կը գիտէ, և ով անօթի՝ հացագործին:

Եթէ փափաքէք, պիտի գտնէք Որդին Մարդոյ, որովհետեւ փափաքը ակն է գերօրայափշտակումի, և ճամբան գէպի նրկնաւոր Հայր»:

Յովհաննէս նորէն խօսք առաւ ու ըսաւ. «Տէ՛ր, եթէ մեզ պիտի լքես, ի՞նչպէս կ'ընենք ուրախ ըլլալ և ինչո՞ւ կը խօսիս բաժանումի մասին»:

Եւ Յիսուս ըսաւ. «Հալածուող վարաւոր որսորդին նետը իր կուրծքին վրայ զգալէն առաջ՝ գիտէ զայն. և գետը կը զգայ ծովը՝ անոր եղբրքը հասնելէն առաջ: Եւ Մարդոյ Որդի մարդոց ճամբայէն քալած է և գիտէ թէ ան ուր կը տանի»:

Նուշի առաջ իր ծաղկները արեւուն քանալէն առաջ, իմ արմատներս պիտի խրին սրտին՝ ուրիշ դաշտի մը»:

Ապա Սիմոն Պետրոս ըսաւ. «Հիմա մի ձգե՛ր միզ, քու ներկայութեանդ հա՛նճոյքէն մի զրկե՛ր մեզ: Ուր որ երթանք մենք պիտի հետեւինք քեզի, ուր որ բնակիս քեզի հետ պիտի ըլլանք»:

Եիսուս գրաւ իր ձեռքերը Սիմոն Պետրոսի ուսին, ժպտեցաւ և ըսաւ. «Ո՞վ գիտէ, հաւանական է որ դուն ուրանաս զիս գիշերն առուու չեղած և լքես զիս տակաւին ես ձեզմէ չհեռացած»:

Թեոյոյ յանկած ըսաւ. «Լա՛ւ, հիմա երթանք»:

Ան դուրս ելաւ պանդոկէն և մենք հետեւեցանք իրեն: Բայց երբ քաղաքին դուռը հասանք, Յուդայ իսկաբողոքացին մեզի հետ չէր: Անցանք Գեհենի Զբոր, Եիսուս յառաջացաւ և բաժնուեցաւ մեզմէ՝ մինչ մենք կը քալէինք քով քովի:

Երբ ձեթենեաց պուրակը հասանք կեցաւ, մեզի դարձաւ և ըսաւ. «Ժամ մը հանգչեցէ՛ք հոս»:

Երկուսն զով էր, թթենիներու կոկոնները պայթած և խնձորենիները ծաղկած էին: Գարուն էր: Պարտէզները անոյշ էին: Մեզմէ իւրաքանչիւրը ծառի մը կոճ-

դին յենլով պառկեցաւ: Ես կրկնօցս վրաս քաշեցի եւ մայրիկ մը տակ պառկեցայ:

Բայց Յիսուս մեզ հոն ձգեց եւ յառաջացաւ ծառաստանին խորերը: Ես դիտեցի զինք մինչ միւսները կը քնանային:

Ան երբեմն կը կենար լուռ, եւ նորէն կ'երթեկէր: Ու այս՝ քանի մը անգամներ: Ապա իր երեսը երկինք դարձուց, բազուկները տարածեց գէպի արեւելք եւ արեւմուտք:

Անգամ մը Ան ըսած էր. «Երկինք, երկիր եւ գոօխք մարդոցմով են»:

Հիմա ես յիշեցի իր խօսքը եւ համոզուեցայ որ ձիթենեաց պուրակին մէջ շրջապատող երկնային մարդ մըն էր: Եւ ինծի թուեցաւ որ երկրին արգանդը ոչ սկիզբ էր եւ ոչ վախճան, այլ կառք մը, դադար մը, գերյափշտակումի եւ զարմանքի վայրկեան մը: Դժոխքն ալ տեսայ Գեհեն կոչուած ձորին մէջ որ կը տարածուէր Երեւ Ս. Քաղաքին միջեւ:

Ան կը կանգնէր հոն եւ ես փաթթուած իմ հագուստներուս մէջ լսեցի Անոր խօսքը, Ան մեղի էր խօսեր: Անոր երեք անգամ Հայր ըսելը լսեցի: Եւ այս եղաւ բռնորդ:

Ապա Իր թեւերը վար ինկան: Ան կեցաւ նոճիկ մը պէս իմ աչքերուս եւ երկինքի միջեւ:

Վերջապէս եկաւ մեր մօտ եւ ըսաւ. «Արթնցէ՛ք, ելէ՛ք, ժամա հասած է: Աշխարհ զինուած է եւ պատրաստ մեր վրայ յարձակելու»:

Եւ յետոյ ըսաւ. «Վայրկեան մը առաջ Հօրս ձայնը լսեցի, եթէ ձեզ չտեսնեմ նորէն, յիշեցէ՛ք՝ յաղթականը խաղաղութիւն պիտի չունենայ մինչեւ որ չպարտուի»:

Երբ մենք ելած ու մօտեցած էինք Իրեն, իր դէմքը անապատին վրայ բացուող աստեղազարդ երկինքի մը պէս էր:

Ապա իւրաքանչիւրիս այտերը համբու-

րեց: Եւ երբ իր շրթները հպան այտիս, զգացի թէ տաք էին անոնք տենդահար մանկան մը ձեռքին պէս:

Յանկարծ հեռուն բազմութեան մը ձայնը լսեցինք. երբ մօտեցան՝ նշմարեցինք որ խումբ մը մարդիկ լապտերներով կը մօտենային: Անոնք կ'աճապարէին:

Երբ անոնք պուրակին ցանկապատին մօտեցան, Յիսուս գիմաւորեց զանոնք, Յուգայ Իսկարիովտացին կ'առաջնորդէր զիրենք:

Յուգան մօտեցաւ Յիսուսին եւ համբուրեց զայն, ապա ըսաւ զինուած մարդոց. «Այս է ձեր փնտած Անձը»:

Յիսուս ըսաւ Յուգային. «Յուգայ, դուն համբերեցիր, երէկ կրնայիր ընել աս»:

Ապա դարձաւ զինեալ մարդոց եւ ըսաւ. «Տարեք զիս հիմա, բայց ձեր վանդակը մեծ է այս թեւերուն համար»:

Յետոյ անոնք յարձակեցան եւ բռնեցին զինք, բոլորն ալ կը պոռային, մօտիկ ընող չկար:

Մենք սարսափահար փախանք: Ես առանձինն փախայ ծառերուն մէջէն, մշտաձեւ ուժ էր չէր մնացած մէջս, վախով համակուած էի:

Գիշերուան մնացած ժամերուն փախայ եւ պահուրտեցայ եւ արշալոյսին ինքզինքս Երիքովի մօտ գիւղի մը մէջ գտայ:

Ինչու՞ լքած էի զինք չեմ գիտեր, կը ցաւ իմ ըսելու որ լքեցի զինք, վախկոտ մըն էի եւ փախայ:

Յետոյ նեղուեցայ, ամէցայ եւ Երուսաղէմ վերադարձայ, բայց Ան հիմա բան տարկեալ մըն էր, ոչ մէկ բարեկամ կրնար խօսիլ իր հետը:

Ան խաչուեցաւ: Անոր արիւնը հողէն նոր կաւ մը շինեց:

Ես կ'ապրիմ տակաւին. ես կ'ապրիմ — Անոր անոյշ կեանքին մեղրին խորիս խով:

ԽԱՆԻԼ ԶԻՊՐԱՆ

Թղմ. Յ. ՇԷՓԷԼԵՍՆ

ԿՐՕՆԱ-ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօրի վրայ, հոգին զատ ո՛չ մէկ բան աւելի ծարաւի է գեղեցկութեան. և ո՛չ մէկ բան աւելի դիրաւ, աւելի շուտ և աւելի բնականօրէն կը գեղեցկանայ. Հոգիէն զատ ո՛չ մէկ բան աւելի շատ կը հնազանդի խզճմտօրէն տրուած վեհ և մաքուր հրահանգներուն. և ո՛չ մէկ բան կ'ենթարկուի հլութեամբ իշխանութեանը բարձրագոյն խորհուրդի մը: Այդ պատճառաւ շատ քիչ հոգիներ կ'ընդդիմանան գերիշխանութեանը գեղեցկանալ գիտող հոգիի մը:

Իրաւ, գեղեցկութիւնն է, կարծես, անուշգը մեր հոգիին՝ որ զայն կը փնտռէ ամէն տեղ. և նոյնիսկ ամէնէն ստորին կեանքի մէջ՝ անօթի չի հեռնիր ան, վասն զի չկայ կատարելապէս աննշմար անցնող գեղեցկութիւն մը. թերեւս ան գոյութիւն ունի անգիտակցութեան մէջ միայն, բայց կը ներգործէ մ'յնքան ուժեղ՝ խաւարին մէջ, որքան ցերեկուան պայծառութեան, աս միակ տարբերութեամբ, որ խաւարին մէջ անոր հայթայթած հաճոյքը նուազ ըմբռնելի է: Գննեցէ՛ք ամէնէն հասարակ մարդիկը, երբ կտոր մը գեղեցկութիւն կուգայ շօշափել իրենց խաւար իսկութիւնը: Այդ մարդիկը ո՛ր և է ինչ նպատակով ալ հաւաքուած ըլլան, կարծես, առաջին հոգեբնին է զոցել կեանքին մեծ գոնքը: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը սակայն, երբ առանձինն էր, ապրեցաւ՝ մէկէ աւելի անգամներ, իր հոգիին համաձայն: Սիրեց թերեւս. տառապեցաւ անկասկած: Ինք ալ լսեց, անվրէպ՝ «պայծառութեանց և սարսափներու հեռաւոր աշխարհին ձայններ» և գիտցաւ, շատ իրիկուններ, լուսութեան մէջ խոնարհիլ ծովէն աւելի խորունկ օրէնքներու առջեւ: Բայց երբ միմիայն են կը սիրեն գինովաւ ստորին բաներով: Չեմ գիտեր ինչ տարօրինակ վախ ունին գեղեցկութենէն, և որքան շատ ըլլան թիւով, նոյնքան աւելի կը վախնան, ինչպէս կ'աւարեցին՝ լուսութենէն կամ բիւրեղացած

ճշմարտութենէն: Եւ ասիկա այնքան ճշմարիտ է, որ, եթէ պատահէր անոնցմէ մէկուն, օրուան ընթացքին, ընել հերոսական արարք մը, պիտի վանար, զայն արեւ դարացնելու համար, վերագրել անոր՝ թշուառական դրդապատճառներ վերցուած իր ստորին շրջանակէն: Մտիկ ըրէ՛ք օսկայն, արտասանուած է վեհ և պերճ խօսք մը, որ բացած է ձեւով մը կեանքին աղբիւրները: Հոգի մը համարձակած է ցուցադրուիլ՝ պահ մը, այնպէս, ինչպէս է սիրոյ, վիշտի մէջ, մահուան առջեւ կամ մենութեանը մէջ՝ գիշերային աստղերուն ներկայութեանը: Անհանգստութիւն կայ, ու զէմքերը՝ զարմացական կամ ժպտուն... կը կարծէ՛ք, որ, եթէ նման խօսք մը արաւառանուած ըլլար ամէն իրիկուն, ամէնէն երկչուտ հոգիները պիտի չխրախուսուէին, և մարդիկ պիտի չապրէին աւելի ճշմարիտ կերպով: Նոյնիսկ անհրաժեշտ չէ կրկնութիւնը նման խօսքի մը: Որոշուկ բան մը տեղի ունեցաւ որ պիտի թողու շատ խորունկ հետքեր: Այդ խօսքը արտասանող հոգին պիտի ճանչցուի, ամէն իրիկուն, իր քոյրերէն, և իր ներկայութիւնն իսկ պիտի գետեղէ այլեւս չեմ գիտեր ինչ փառահեղ բան մը ամէնէն անշուք խօսքերուն տակ: Ամենայն դէպս տեղի ունեցաւ անորոշելի փոփոխութիւն մը: Ստորին բաներն այլեւս պիտի ունենան այլամերժ նոյն ոյժը, և զարհուրած հոգիները գիտեն թէ ապաստան մը կայ տեղ մը...

Որոշ է թէ բնական և նախնական յաւարարութիւնները, հոգիէ հոգի, գեղեցկութիւնն է միակ լեզուն մեր հոգիներուն որոնք չեն հասկնար այլ լեզու, չունին ուրիշ կեանք, չեն արտադրեր այլ ինչ և չեն կրնար շահագրգռուիլ ուրիշ բանով: Ահա՛ թէ ինչու, ամէն խոհ, ամէն խօսք, ամէն արարք մեծ և գեղեցիկ, անմիջապէս կը ծափահարուի ամէնէն ընկճուած հոգիէն և ամէնէն ստորինէն իսկ — եթէ թոյլատրելի է ըսել թէ կան ստորին հոգիներ: Հոգին գին լեզու ուրիշ տարրի կապող մաս չունի և կը զատէ միայն գեղեցկութեան համաձայն: Դուք ա՛յդ կը տեսնէք ձեր կեանքին ամէն ըրպէիւն, և դա՛ւք իսկ որ ուրացած գեղեցկութիւնը, մէկէ աւելի անգամներ, գիտէք ա՛յդ, զայն իրենց սըրտին մէջ անգագար որոնողներուն չա՛փ:

Եթէ օր մը խորապէս պէտք ունենաք մէկու մը, պիտի կրնա՞ք անոր որ թշուառական ժպիտով մը ծիծաղեցաւ երբ գեղեցիկները կ'անցնէր, կամ անոր որ դէլիի ճանաչող մը պղծեց վեհանձն արարք մը, կամ պարզապէս մաքուր ձգտում մը: Թե՛րեւս անոր ընթացքը վաւերացնողներէն էիք: Բայց այս լուրջ պահուն երբ ճշմարտութիւնն է որ ձեր գուռը կը զարնէ, պիտի դառնաք անոր որ գիտացաւ խոնարհիլ և սիրելի: Զեր հոգին դատեր էր իր խորունկութեանց մէջ, և լուռ ու անսխալական իր գառունն է որ, երեսուն տարի ետք թերեւս, մակերեսը կը բարձրանայ, և ձեզ կը զրկէ քրոջ մը որ աւելի զո՛ւք էք քան բովանդակ ձեր ինքնութիւնը, վասնզի ան աւելի մօտ եղած է գեղեցիկութեան:

Այնքան քիչ բան է պէտք խրախուսելու համար քնած հրեշտակները: Պէտք է թերեւս արթնցնել — բաւական է պարզապէս ջննանալ: Վերանալը է թերեւս, ապա՝ խորանալը քնքը կը պահանջէ: Արդեօք քնքը պէտք է՞ երեւակայնու համար տխրո՞ք բաներ ծովուն առաջ կամ գիշերին գիմաց: Ո՞ր հոգին է իր գիտեր թէ կը գտնուի միշտ ծովուն առաջ և յաւիտենական գիշերին ներկայութեան: Եթէ նուազ վախճայինք գեղեցիկութենէն, անկէ զատ աւրիշ բան պիտի չգտնէինք կեանքին մէջ, որովհետեւ տեսանելի ամէն բանի տակ, իրականին մէջ, ան կայ միայն: Բոլոր հոգիները գիտեն ա՛յդ, բոլորը պատարաստ են, բայց ո՞րք են այն հոգիներն ուրոնք չեն ծածկեր իրենց գեղեցկութիւնը: Սակայն և այնպէս պէտք է «սկիւր» անոնցմէ մէկը: Ինչո՞ւ չհամարձակել ըլլալ այդ «սկստոյ» մը: Միաները՝ մեր ռուրը, ծարաւի են ինչպէս փոքրիկներ՝ սքանչելի պալատի մը առջեւ, կը խճողին չեմքին վերայ, կը փսփօնան, ծակերէն կը նային, բայց չեն համարձակիր դուռը հրել: Կը սպասեն որ մեծ մը գայ բանաւոր Բայց գրեթէ երբեք չ'անցնիր մեծ մը:

Սակայն ի՞նչ պէտք է դառնալու համար յուսացուած մեծը: Գրեթէ ոչինչ: Հոգիները պահանջիտ չեն: Սա պահուն անուցած՝ այլ զարգայարգած գեղեցկանք մաս մտածում մը ձեզ կը պայծառացնէ որպէս Թափանցիկ ում... Զարմանալի

կը թուի երբ կարգ մը մարդիկ ըսեն թէ երբեք չեն հանդիպած ճշմարիտ տգեղութեան, և թէ տակաւին չեն գիտեր ստորին հոգիի մը ի՞նչ ըլլալը: Զարմանալի է սակայն. «սկսած» էին. որովհետեւ իրենք իսկ առաջին գեղեցիկներն էին, իրենց կը հրաւիրէին անցնող ամէն գեղեցիկութիւն, ինչպէս փարս մը՝ նաւերը հորիզոնի չորս ծագերէն: Անոնցմէ ումնք կը գտնուէին կիներէն, օրինակի համար, և չեն մտածեր թէ, կնոջ հետ առաջին հանդիպումին, կը բաւէ միակ խօսք մը, միակ մտածում մը՝ գեղեցիկի ու խորունկը ուրացող, թունաւորելու յաւակներն ձեր գոյութիւնը անոր հոգիին մէջ: Ե՛րբայո՞վ ինձի, ըսաւ իմաստուն մը, չեմ ճանցած մէկ հատ իսկ կին որ ինձի բերած չըլլայ վեհ բան մը: Ան մեծ էր նախ. հոն է իր գաղտնիքը, Հոգին միայն մէկ բան երբեք չի ներեր, այն է՝ ստիպուած ըլլալ գիտելի, հպիլ, բաժնել տգեղ գործ մը, խօսք մը կամ մտածում մը: Զի կրնաք ներել վասնզի հոս՝ ներել կը նշանակէ ինքնուրացում: Եւ դակայն, մարդոց մեծագոյն մասին համար հարտար, զօրաւոր, ճարպիկ ըլլալ չի նշանակեր, ամէն բանէ առաջ, հեռանկի հոգին կեանքէն, ի՞նչ նշանակեր մէկգի նետել բոլոր խորունկ ձգտումները: Այդպէս կը վարուին մինչեւ իսկ սիրոյ մէջ. և ահա թէ ինչո՞ւ կինը՝ որ տակաւին աւելի մօտ է ճշմարտութեան՝ գրեթէ երբեք չունի անոնց հետ ճշմարիտ կեանքի պահ մը: Կարծես մարդը կը վախնայ իր հոգիին միանալու, հազար փարսախ հեռու կը կենայ անոր գեղեցիկութենէն: Պէտք պիտի ըլլար, ընդհակառակը, փորձել ինքզինք կանխել անդադար: Մտածեցէ՛ք և ըսէ՛ք սա վայրկեանին շատ քիչ գեղեցիկ բաներ որպէսզի անոնք ճշմարտութիւն պիտի դառնան վաղը, եթէ փորձած չէ զանոնք մտածել կամ ըսել այս իրիկուն: Զանա՞ք մենք մեղմէ աւելի գեղեցիկ ըլլալ, պիտի չկրնանք մեր հոգիէն անգին անցնել:

Երբ հարցը կը վերաբերի թագուն և լուսկեաց գեղեցկութեան, մարդ չի սխալիր: Արդէն շատ ալ կարեւոր է չսխալուլը, քանի որ ներքին աղբիւրը լուսաւոր է: Բայց ո՞վ կը մտածէ ընել նուազագոյն աննշմարելի ճիւղը: Եւ սակայն կը գտնը-

ւինք հոս մարդի մը մէջ որ ամէն բան ազգու է որովհետեւ ակնկալումի մէջ է։ Բոլոր դռները բացուած են, կը բաւէ զանոնք հրել միայն, և զդեակը իրեն է ըզըթայակապ թագուհիներով։ Շատ յաճախ մէկ բառ միայն կը բաւէ աւելիւ համար ազգի լեռներ։ Ինչու՞նչ չունենալ քաջութիւն հակադէմոս ազնիւ պատասխան մը ստորին հարցումի մը։ Կը կարծէ՞ք թէ ամբողջովին աննշմար անցնի ան կամ արթննէ միայն դարմանք։ Կը կարծէ՞ք թէ ատիկա չի մօտենար աւելի՞ երկու հոգիներու բնական երկախօսութեան։ Զի գիտցուի թէ ի՞նչ բան կը խախտուէ կամ կ'ազատագրէ ատիկա։ Նոյն իսկ այդ պատասխան մերժողը քայլ մը կ'ընէ, հակառակ իր կամքին, զէպի իր յատուկ դեղեցկութեան։ Գեղեցիկ բան մը չի մեռնիր առանց մաքրագործելու ուրիշ բան մը։ Զկայ կորնչական գեղեցկութիւն։ Ճամբաներուն գեղեցկութիւն ցանել վախճալու է։ Անոնք հոն պիտի մնան շարաթներ, տարիներ, բայց աղամանդի պէս անոյծ, և վերջապէս պիտի անցնի մէկը, պիտի տեսնէ անոնց փայլը, պիտի տեսնէ զանոնք և պիտի երթայ՝ երջանիկ։ Ուրեմն ինչու՞ կասեցնել ձեր մէջ վեհ և գեղեցիկ խօսք մը, որովհետեւ կը կարծէք որ անհասկեանքի պիտի մնայ։ Ուրեմն ինչու՞ արգիլել ծնող գերագոյն բարութեան վայրկեան մը, որովհետեւ կը մտածէք օր ձեր չըջապատը պիտի չօգտուի անկէ։ Ինչու՞ ուրեմն խափանել ձեր հոգին բնազդական մէկ շարժումը զէպի բարձունքներ, որովհետեւ կը գտնուիք ձորաբնակներու մէջ։ Արդեօք խորովաւոր զգացում մը կը կորսնցնէ՞ իր ազդեցութիւնը խաւարին մէջ։ Արդեօք հոյր մը աչքերէն զատ ուրիշ միջոցներ չունի՞ր զատորոշելու զինք սիրողները և չսիրողները։ Արդեօք գեղեցկութիւնը հասկըցուելու պէտք ունի՞ր գոյութիւն ունենալու համար, և յետոյ չէ՞ք կարծեր թէ ըլլալ, ամէն մարդու մէջ, բան մը որ հասկնայ շատ աւելին քան այն զոր հասկընալ կը թուի, կամ կը կարծէ հասկնալ։ Ո՞նոյն իսկ ամէնէն թշուառականներուն, կ'ըսէր, օր մը, բարձրագոյն էակը զոր ճանչնալու երջանկութիւնն ունեցած եմ, նոյն իսկ ամէնէն թշուառականներուն միջակ կամ սղեղ բան մ'ըսելու քաջութիւն

չունիմ, բնա՛ւ ու։ Եւ տեսայ թէ այդ էակը, որուն ես հետեւեցայ երկար ատեն իր կեանքին մէջ, ունէր՝ ամէնէն մաւթ, ամէնէն զոց, ամէնէն հոյր, ամէնէն ըմբոստ իսկ հոգիներուն վրայ, անպատեմ իշխանութիւն մը։ Վասնզի ո՞չ մէկ բերան կարող է յայտնել իշխանութիւնը հոգիի մը որ կը ջանայ ապրիլ գեղեցկութեան մը՝ նոյրտի մը մէջ, և որ ներգործականօրէն՝ գեղեցիկ է ինքն իր մէջ։ Եւ արդէն այս ներգործական յատկութիւնը չէ՞ որ կը դարձնէ կեանքը թշուառ կամ երկնային։

Եթէ կարենայինք երթալ իրերուն խորը, պիտի գտնէինք որ քանի մը գեղեցիկ հոգիներու այդ իշխանութիւնն է կանգուն պահողը միւսները կեանքին մէջ։ Ընտրուած քանի մը էակներու մասին իւրաքանչիւրին շինած գաղափարը չէ՞ որ կը կապէ կենդանի և ազգու միակ բարոյականը։ Բայց այդ գաղափարին մէջ ո՞րն է բաժինը ընտրուած հոգիին և ո՞րն է բաժինը ընտրող հոգիին։ Արդեօք շատ խորհրդաւոր խորհուրդ մը չէ՞ այդ իտէալ բարոյականը, որ չի հասնիր իրողութիւններու, որոնք երբեք պիտի չկարենայ հպիլ գեղեցկագոյն գիրքերու բարոյականը։ Հոս կայ ազգեցութեան գոգուար սահմանելի տարածութիւն մը, և ոյժի աղբիւր մը որուն կ'երթանք ըմպել իւրաքանչիւրս մէկէ աւելի անգամ իր օրական։ Զեր սիրած և որպէս կատարեալ նկատած այս էակներուն մէկուն մէջ թերացում մը արդեօք չի՞ր պակսեցնէր անմիջապէս ձեր վստահութիւնը իրերու տիեզերական մեծութեան վրայ և ձեր հիացումը անոնց վրայ։

Միւս կողմէ, չեմ կարծեր թէ ոչինչ գեղեցկացնէ հոգին աւելի անզգալարար, աւելի բնականօրէն քան ապահովութեան այն զգացումը թէ կայ, տեղ մը, ոչ հեռա իրմէն, գեղեցիկ և մաքուր էակ մը զոր կրնայ ան սիրել առանց յետին միտքի։ Երբ հոգին իրապէս մօտեցեր է նման էակի մը, գեղեցկութիւնը կը դադրի ըլլալէ մեռած բան մը. և կը զգենու նոյն հետայն տիրական կեանք մը, ու իր ներգործութիւնն ա՛լ կը դառնայ բնական, անդիմադրելի։ Ահա թէ ինչու՞ խորհելու էք այդ մասին. առանձին չենք. լաւերը պէտք է հսկեն։

500 Լճեկափ 800 գլխին մէջ Ծովքին

խօսելէ ետք «իմանալի գեղեցկութեան» այսինքն՝ երկնային գեղեցկութեան մասին, կ'եզրակացնէ սապէս՝ «մեզի համար գեղեցիկ ենք երբ կը պատկանինք մենք մեզի, և տգեղ՝ երբ կ'իջնենք ստորագաս բնութեան մը, Դարձեալ, գեղեցիկ ենք երբ կը ճանչնանք մենք մեզ, և տգեղ՝ երբ կ'անդիտանանք մենք մեզ»։ Արդ, չմոռնանք, մենք հոս լեռնեղբու վրայ ենք, ուր ինքզինք տգիտանալ չի նշանակեր պարզապէս չգիտնալ մեր մէջի անցուղորձերը, երբ սիրահար ենք կամ նախանձոտ, երկչոտ կամ ցանկացող, բարեբախտ կամ զժբախտ։ Ինքզինք տգիտանալ կը նշանակէ տգիտանալ մարդոց մէջէն անցնող աստուածային բանը։ Տգեղ ենք երբ կը հեռանք մեր մէջ բնական սատուածներէն։ Կը գեղեցկանանք հետզհետէ որ կը զբտնենք զանոնք։ Այլոց մէջի երկնայինը պիտի գտնենք՝ նախ անոնց ցուցնելով մեր մէջինը։ Պէտք է աստուածներէն մին նշան տայ միւսին, և բոլոր աստուածները կը պատասխանեն ամէնէն աննշմարելի նշանին։ Երբեք շատ կրկնած չենք կրնար ըլլալ այս բանը, գրեթէ անտեսանելի ճեղք մը կը բաւէ որպէսզի երկինքի ջուրերը թափանցեն հողի մը մէջ։ Բոլոր սրբաւանքները կարկառած են զէպի անծանօթ աղբիւրը՝ և կը գտնուինք վայր մը ուր միայն գեղեցկութիւն կ'երեւակայէ մարդ։ Եթէ կարենայինք հարցնել հրեշտակի մը մեր հողինքուն ի՞նչ ընելը խաւարին մէջ, կը կարծեմ թէ ան պիտի պատասխանէր, զիտե՛ք ետք թերեւս երկու տարիներ, շատ աւելի հեռուներ՝ «անոնք սիրոյ կը փոխակերպեն իրենց տրուած ամէն բան»։ Այո՛, խոստովանինք որ մարդուն հողին ունի եղակի քաջութիւն մը։ Ան աշխատիլ կը համակերպի ամբողջ գիշեր մը երբ մեզմէ չշատեր զայն կը վանեն և երբ ո՛չ ոք անոր կը խօսի։ Ան հոն կը կատարէ անտրտուն ի՞նչ որ կընայ, և կը ջանայ հանել իրեն նետուած քարերէն, կորիզը յաւիտեական լոյսին զոր կը պարունակեն անոնք թերեւս։ Եւ ջանալով հանդերձ կը սպասէ պատեհ ատենին երբ պիտի կրնայ ցուցնել իր ժողոված յոգնալից քանձերը զմոք մը՝ աւելի սիրելի կամ, պատահաբար, աւելի մօտիկ։ Բայց բերաւոր կեանքեր կան ուր ո՛չ մէկ քոյր կ'այցելէ

իրեն, և ուր կեանքը զինք այնքան երկչոտ դարձուցած է որ, ան կ'անցնի անխօս և առանց կարենալ զարգարուելու, գէթ մէկ անգամ, ամէնէն խոնարհ զարդով իր խոնարհ պսակին։

Եւ հակառակ ամենուն, ան կը հսկէ ամէն բանի վրայ իր աներեւոյթ երկինքին մէջ։ Ան կ'ազդարարէ, կը սիրէ, կը զմայլի, կ'առինքնէ, կը վանէ։ Լուսաքանչիւր նոր եղելութեան՝ մակերեսին կուգայ, ըստ պատելով որ ստիպեն զինք իջնել, որովհետեւ զինք կը գտնեն անտանելի և խենթ։ Ան կը թափառի ինչպէս Քաւսմոստան՝ Արթիսիմոն գաւիթին տակ։ Ան կ'ընէ հոն խօսքեր որոնց ճշմարտութիւնն իսկ միայն ստուեր է, և ո՛չ ոք կը լսէ զինք։ Եթէ վեր վերցնենք մեր աչքերը, ան կ'ակնկալէ արեւի կամ աստղի շող մը որմէ կ'ուզէ իջնել մտածում մը կամ ձգտում մը անգիտակից ու շատ մաքուր։ Եթէ մեր աչքերը բան չտան իրեն, ան պիտի գիտնայ փոխակերպել իր խեղճ յուսախաբութիւնն անպատում բան մը զոր պիտի պահէ մինչեւ մահ։ Երբ կը սիրենք, ան կը գինովնալ լոյսով՝ զոց դրան ետին, և, յուսալով հանդերձ, չի վառներ ժամերը, ու ճեղքերէն քամուող այդ լոյսը կը գառնայ, իրեն համար, բարութիւն, գեղեցկութիւն կամ ճշմարտութիւն։ Բայց եթէ դուռը չբացուի (և քանի՞ կեանքերուն մէջ կը բացուի) ան կը վերադառնայ իր քանտր, և իր ապաշար պիտի ըլլար թերեւս երբեք չտեսնուած բարձրութեամբ ճշմարտութիւն մը, վասնզի կը գտնուինք անձուռելի փոխակերպութեանց վայրի մը մէջ։ Եւ ինչ որ ծնած է զբան ստգին՝ կորսուած է, այլ՝ չի խառնուիր այս կեանքին...

Քիչ առաջ կ'ըսէի թէ հողին գեղեցկութեան կը փոխակերպէ ինչ որ կուտան իրեն։ Կը թուի նոյն իսկ թէ, հետզհետէ որ այն մասին մտածուի, ան չունի գոյուլութեան իրաւունք։ Եւ թէ իր բովանդակ գործունէութիւնը կը յատկացուի ժողովուրդ, մեր ներքը, գտնձ մը աննկարագրելի գեղեցկութեան։ Արդեօք ամէն ինչ գեղեցկութեան պիտի չփոխուէր բնականօրէն եթէ չխանգարէինք անդադար յամառ աշխատանքը մեր հողին։ Արդեօք չարիքն իսկ չի՞ դառնար թանկագին երբ անկէ հանէ ան զղջումի կատարեալ աղամանդը։

Միթե՞ ձեր գործած անարդարութիւններն և թափել տուած արցունքները չե՞ն դառնար վերջապէս, օր մը, անոնք ալ լոյս և սէր, ձեր հոգիին մէջ, Սրբեք դիտած էք դուք ձեզ այս սրբարար բոցերուն տակ։ Մեծ չարեք մը հասցուցեր են ձեզի այսօր. ժէշտիք գտնած էին, արարքը՝ ստորին և արտում, և լացիք տգեղութեան մէջ։ Այս սուհանդերձ ակնարկ մը նետեցէք ձեր հոգիին մէջ, քանի մը տարի ետք, և ըսէ՛ք ինձ թէ, այս արարքին յիշատակին տակ, չէ՞ք տեսներ բան մը արդէն մտածումէ մը աւելի նորը, անանուանելի չե՞մ գիտեր ի՞նչ ոյժ՝ որ ունէ կանչ չունի այս աշխարհի սովորական օյժերուն հետ, չե՞մ գիտեր ի՞նչ աղբիւր «այլ կեանքի» որմէ պիտի կրնանք ըմպել առանց զայն սպասելու, մինչև ձեր վերջին օրը։ Եւ սակայն չօգնեցիք անխոնջ թագուհիին, և կը մըտածէիք այլ բանիցմասին, մինչ, առանց ձեր գիտութեան, արարքը կը բխրեցանար լըռութեանը մէջ ձեր էութեան, և կ'աւելցընէր թանկագին լուրը սա մեծ աւազանին ճշմարտութեան և գեղեցկութեան, որ չէ յուզուած ինչպէս է՝ նուազ խորունկ աւազանը ճշմարտ և գեղեցիկ մտածումներուն, այլ՝ կը մնայ առ յաւէտ պաշտպանուած կեանքին շունչէն։

Մեր շուրջ յաժող հոգիներու այս անաղմուկ գործունէութեան բնոյթն անծանօթ է մեզի։ Ամբողջ խօսք մը ըսիք մէկուին որ չհասկցաւ զայն. կորսուած կարծեցիք զայն, և ա'լ չէիք մտածեր անոր մասին։ Բայց օրին մէկը, պատահմամբ, ան կը յայտնուի անլուր ձեւափոխութիւններով, և կրնաք տեսնել, խաւարին մէջ, անոր բերած անսպասելի պտուղները. յետոյ, ամէն ինչ նորէն կ'իյնայ լուռութեան մէջ։ Բայց ի՞նչ հող. մարդ կը սորվի թէ բան չի կորուցի հոգիին մէջ, և թէ ամէնէն պզտիկ հոգին ալ ունի իր պահերը փառաւորութեան։ Պատրանք չկայ. ամէնէն գոթախոսներն իսկ և ամէնէն կապտեալներն ունին, իրենց կամքին հակառակ, անսպառ զանձ մը գեղեցկութեան, իրենց էութեան խորը։ Պէտք չէ որ գեղեցկութիւնը անկուտացած տօն մը մնայ կանանքին մէջ, այլ՝ դառնայ հանապազօրեայ տօն։ Մեծ ճիգ պէտք չէ ընդունուելու համար անոնց միջև «որոնց աչքերուն

մէջ ծաղկազարդ երկիրն ու լուսապայծառ երկինքը չեն մտնէր փոքրագոյն մասնիկներով, այլ՝ վսեմապանծ զանգուածներով...»։ Հազար երակներ կան ուրիշ մեր հոգիին գեղեցկութիւնը կրնայ բարձրանալ մինչև մեր մտածումին։ Կայ մանաւանդ սիրոյ բանը՝ հիանալի և կեդրոնական։

Հոգիին մեր ամտուցանելիք գեղեցկութեան ամէնէն ակնանկիտ տարրերը սիրոյ մէջ չե՞ն։ Կան էակներ որոնք կը սիրեն զիրար, այդպէս, գեղեցկութեան մէջ։ Սիրել այդպէս, կը նշանակէ տակաւ կորսընցնել տգեղութեան ծնածը, գոռնալ կոյր՝ չնչին բաններու նկատմամբ, և նշմարել միայն՝ թարմութիւնն ու կուսութիւնը խոնարհագոյն հոգիներուն։ Սիրել այդպէս, կը նշանակէ ա'լ պէտքն իսկ չունենալ ներքու։ Սիրել այդպէս, կը նշանակէ ոչինչ ունենալ պահելիք որովհետեւ չկայ բան մը զոր յատկանան ներկայ հոգին չփոխէ գեղեցկութեան։ Սիրել այդպէս, կը նշանակէ տեսնել չարիքը՝ միայն սրբազործելու համար ներողամտութիւնը, և սորվելու՝ չչփոխել մեղաւորն իր մեղքին հետ։ Սիրել այդպէս, կը նշանակէ բարձրացնել, մեր մէջ, մեզ ըրջապատողները բարձունքներու ուր ա'լ չեն մոլորիք անոնք և ուրիշ ստորին տարք մը կ'իյնայ ա'նքան բարձրէն որ, հանդիպելով երկրին, կը յանձնէ, հակառակ իր կամքին, իր ազամանդէ հոգին։ Սիրել այդպէս կը նշանակէ կերպարանափոխել անգիտակցօրէն փոքրագոյն մտադրութիւններն անստաման շարժումներուն։ Սիրել այդպէս կը նշանակէ կոչել սիրոյ խնճողին ինչ որ կայ գեղեցիկ՝ երկրի վրայ, երկինքին և հոգիին մէջ։ Սիրել այդպէս կը նշանակէ ըլլալ էակի մը առաջ արնայէն ինչպէս ենք մատուցող առաջ։ Սիրել այդպէս կը նշանակէ ոգեկոչել, ամէնէն պարզիկ շարժումներ, ներկայութիւնը մեր հոգիին իր բոլոր գանձերով։ Ա'լ հարկ չկայ մահուան գոթախոսութեանց կամ արցունքներու որպէսզի երևնայ հոգին. Ժպիտ մը բաւ է։ Սիրել այդպէս կը նշանակէ երջանկութեան մէջ ճշմարտութիւնը տեսնել ա'նքան խորունկ կերպով որքան զայն տեսնէ քանի մը հերոսներ մեծագոյն տառապանքներու լոյսին տակ։ Սիրել այդպէս կը նշանակէ ա'լ դանազանել գեղեցկութիւնը՝ սիրոյ փոխուած,

սէրէն՝ գեղեցկութեան փոխուող, Սիրելի այդպէս կը նշանակէ ա'լ չկարենալ ըսել ո'ւր կը վերջնայ առաջի մը ճառագայթը, և ուր կը սկսի համարյոյր հասարակ մըտածումի մը: Այդպէս սիրելի է հասնիլ այնքան մօտ Աստուծոյ որ հրեշտակներն ու նենան քեզ, Այդպէս սիրելի է գեղեցկացնել միասին նոյն հոգին որ կը դառնայ քիչ քիչ միակ հրեշտակը որուն մասին կը խօսի Սվիտէն Պօրկ: Այդպէս սիրելի է գտնել ամէն օր գեղեցկութիւն մը նոր այդ խորհրդաւոր հրեշտակին մէջ, և ընթանալ միասին բարութեան մը մէջ հետզհետէ աւելի կենդանի և աւելի բարձր: Որովհետեւ կայ նաեւ մեռած բարութիւն մը կազմուած անցեալէ. բայց ճշմարիտ սէրն անօգնող կը դարձնէ անցեալն և կը ստեղծէ իր մատուցումով անսպառ ապագայ մը բարութեան՝ անարցունք, բախտաւոր: Այդպէս սիրելի ազատագրել է իր հոգին, գառնալ՝ ազատագրել հոգին չափ գեղեցիկ: «Եթէ այս տեսարանին քեզի պատճառած յուզումի մէջ չես յայտարարեր անոր գեղեցկութիւնը, և, եթէ սուզելով ակնարկդ քու իսկ մէջդ, տակաւին չես զգար հրապոյրը գեղեցկութեան, զուր տեղ պիտի փնտռէիր, այդ տրամադրութիւնով, իմանալի գեղեցկութիւնը. որովհետեւ պիտի փնտռէիր զայն տգեղութեան և ապականութեան ճամբով: Ահաւասիկ թէ ինչու մեր խօսքը չ'ուղղուիր բոլոր մարդոց: Բայց, եթէ քու մէջդ ճանցած ես գեղեցկութիւնը, կրթէ դուն քեզ իմանալի գեղեցկութեան վերջիշտապումով...»:

Թեգմ. ՊԱՐԳԵԻ
Երեսօղակ

M. MAETERLINK
(Le Trésor des Humbles)

ԿՐԹՆԱՊԱՏՄԱՆԿԱՆ

Ն Ա Ր Ե Կ Ը

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Ինչպէս ըսինք, Միջին դարու ընդհանուր ուղղութիւններէն մին էր ամէն ինչ Ս. Գրքին վերագրել: Նարեկացին սակայն Ս. Գրքին կը դիմէ մտածման պէտքէն աւելի պատկերացման նպատակներով: Անձնական դրութեան մը կնիքը գտնելու նարեկի մէջ, հակառակ որ ան չատլաւ զիտէ ընթացիկ վարդապետութիւնը: Մըտածման այս հետեականութիւնը վերագրելի է մէկ կողմէն Ս. Գրքի ճնշումին և միւս կողմէ իմաստասիրութեան մը զգալի պակասին, որ ընդհանուր է հայ մտքի պատմութեան մէջ: Քաղաքական մեր ճակատագրերը գուցէ գոյալիտ պատճառներէն մին է որ մենք անհաղորդ մնացած ըլլանք այդ կարգի որոնումներուն, և բաւականաճառք միայն նման դրութիւններու ծանծաղ ծանօթացումներով, և անոր բարոյական կիրարկումներէն:

Սակայն պէտք չէ մոռնալ որ յոյն և լատին հայրապետները նոյն այդ գիրքերէն մեկնած են, հասնելու համար կառուցումներ, որոնք իմաստասիրութիւն մը, բնագանցական ամբողջութիւն մը կը համարեն: Նարեկի աղօթքները կառուցումներ ըլլալէ աւելի, իրենց հաստատական մասերով ընդհանուր յղացման մը կարելիութիւնները ըլլալ կը խոստանան: Ինչ որ աւանդութիւնը, ցեղային նկարագիրը, անձնական փորձառութիւնը կը գրգռեն իր բացառիկ իմացականութեան մէջ, ինչ որ պատմութիւնն ու չընկալատը կ'աւելցնեն, Նարեկացին անոնց կը դիմէ և անոնցմէ կը յօրինէ իր աղօթքները:

Որքի մասերէն ամէնէն կարեւորը մտածման ընդհանուր նոյնութիւնն է, սակայն ասիկա մտածումները չկարենալ երեսնէն չի բխիր՝ այլ խիտ ու թանձր մտա-

սեւեռումէն, որ Նարեկացիին է ամբողջ հատորին մէջ, Եւ սակայն հակառակ օտոր տարողնուած իր մտածումներն ու համեմատական պատկերները չեն յաջողիր զբերի տալու ընդհանուր գործի մը պատկառանքը: Անհամեմատօրէն գեղեցիկ են աւնոնք իրենց մասերուն վրայ՝ և առանձին իրենց խորացումներուն մէջ, իրրեւ վիճակ և բանաստեղծական սլացք ու հեռապատկեր, կը տողուին էջ առ էջ կարելի գեղեցկութեամբ և հրապոյրով: Ու տակաւին այդ վիճակները երբեմն կը տարուին մեծ ու պատկառելի ուժգնութեամբ գործադրութիւններու: Ատկէ՝ անհաւասարելի հարսութիւնը մանրամասնութեանց, երանգի ու աստիճանի, որոնք վիճակներու շուրջ կը համախմբուին: Այդ է պատճառը որ էջեր էջերու կը հակադրուին, պատմութիւններ տողերու կը վերածուին և տողերը համակերպին ալիքներու նման կը լայնանան անդադար: Սակայն հոս պէտք է շփոթել խորքը թէքնիքին հետ, որուն գիրազանց շնորհը ունի Նարեկացին:

Սակայն անհրաժեշտ է գիտնալ թէ զիրքը հակառակ որ տրամագծօրէն կը բաժնուի մեր դասական հայերէնէն, իր լեզուէն և արտայայտութեան խիզախ ու անորակելի կողմերով, միայն իր ձեւին չէ որ կը պարտի տօն հմայքը՝ զոր ան յաջողած է պահել դարերով մեր ժողովուրդի հոգիին ու մտքին վրայ:

Մութ է իր ոճը, և Նարեկացին կարծես չի մտահոգուիր մտածումներու այս ձնշուէն: Մտքին ներկայացող ամէն պատկեր ու թելադրանք անկիւք բառերուն կը վստահի՝ անհաւասարելի հեռորդութեամբ: Նրբեմն այս վիճակին վրայ կու գան աւելնալու բառերուն ձայնական բնաւորութիւններն ու պատկերները, որոնք զուգադրութիւններով զիրար կ'առաջնորդեն ու կը դիզուին պարբերութիւն առ պարբերութիւն, և Նարեկացին չ'անդրադառնար այս ամէնուն և կ'ընդունի եկածը: Այս պարագան պատճառ կը դառնայ որ իր նախագատութիւնները ըլլան ըսպառազէն ինչպէս անթափանցելի անտառ մը: Յետոյ քանի մը բաներ մէկ անգամէն ըսելու իր նախադրութիւնը, լեզուն խոշտանգելու աստիճան, իրարու կը միանան ըստեղծելու Նարեկեան մթութիւնը: Սակայն

պէտք է շփոթել այս մթութիւնը յունաբան գրողներու մթութեան հետ, որ առաւելապէս իմացական նկարագրի ունի, ոչ ալ Մաքսիմորոսի խրթնութիւններուն հետ, որոնք բառախաղական են:

Այս մթութեան վրայ, զոր կը պատմունանեն հեռորդական առատութիւնը և բանաստեղծական գեղումին թափը, կու գայ աւելնալու կուսակցութիւնը որ մեր գասական գրականութեան տղէտը անուանած են ումնք: Ածականներու, հոմանիշներու, և պատկերներու այս թաւալը մշտապէս գրգռուած զղլուրեմա մը վրայ որ նաւերկացիին է, ամենամեծ չափերու կը հասնի Նարեկին մէջ: Հեղինակը ենթակայ այս արտակարգ մղումներուն՝ չատ անգամ անտարբեր կը մնայ նոյնիսկ քերականական կանոններու: Անշուշտ իր հասկացած ձեւովը արտայայտուելու յանգցնութիւն է միշտ ներելի է ամէն մէկ գրողի, երբ անիկա Նարեկացիի մեծութիւնը ունի մանաւաղ, բայց Նարեկացին, պէտք է խոստովանիլ, ծայրահեղօրէն դիմած է այդ ընդզուգումին: Իր քերականութիւնը նախընթացը չունի մեր գրականութեան մէջ:

Նարեկացին բանաստեղծ է ամէն բանէ առաջ, և այս հաստատումը կը բաւէ բացատրելու համար անսպառ առատութիւնը իր փոխաբերութիւններուն: Եւ գրական այս ձեւը Նարեկացիի արտայայտութեան ամէնէն բնական, ամէնէն յաճախացեալ և հրապուրիչ առաքինութիւնն է: Փայլակով տեսնողները, հեղեղով զգացողները, անշուշտ անիկող միտքերը միայն կը յաջողին այս աստիճանով գտնել այդ հազուագէտ գոհարներէն: Ասոր մէկ ամփոփ ձեւն է պատկերը, որ դարձեալ զլիաւոր առաքինութիւններէն մին է Նարեկացիին, որոնք ընդհանրապէս աստուածաշնչական ծագում ունին:

Սակայն ինչ որ կը դատէ Նարեկին աւոթքները մեր սրբազան մատենադրութեան նմանաշունչ կտորներէն, և ինչ որ Նարեկի անբաժան առաքինութիւններէն մին է, ուժգնութիւնն է ատրիկա պատկերներու, բացատրութեանց, շունչի և զգայական վիճակներու, որոնք արագ արագ իրարու և տեւել կը նետուին տեսակ մը տարբերակի հրաբուխով:

Հետաքրքրական է որ գրքին զլուխ-

ները հակառակ իրենց նոյնութեան, տեսակ մը լիութիւն ունենան իրենք իրենց մէջ: Ամէն ազօթք կը մեկնի երազէ մը, մեղքէ մը, արցունքէ մը կամ յոյսէ մը: Բայց անոր զանազան մասերը իրարու կը շաղկապուին, շնորհիւ այն շուկին որ կը լեցնէ բոլոր տողերը, էջերն ու գլուխները առանց բեկանելու:

Ուժգնութիւնը զրական յատկութիւն մը ըլլալէ դադրած է նարեկացիին մէջ, դառնալով անոր արուեստին ընդհանուր, անաշույլ, անխուսափելի բարեխառնութիւն: Անկազ մթնոլորտ մըն է որ ամէն կողմէն կը պարուրէ գրագէտին ամբողջական կազմը: Յետոյ անհասականութեան շատ զօրաւոր շեշտ մը բոլոր այս պատկերներու, բարեպաշտութիւններու, բըխուձներու և հոմանիշներու անհուն և ընկճող տեղատարափը կը տողանցէ և կը թափանցէ և ամէնէն անշշան անկիւններուն իսկ կը հաղորդէ բարբախուն ու արիւնքաւ բան մը, զործը վերածելով խռովիչ, յուզիչ ու շահեկան բանի մը:

Հակառակ այս բոլորին սակայն, նարեկացիին ոճը հաղորդական է ու խորհրդաւոր, և այս յատկութիւններուն շնորհիւ գլխաւորաբար սիրուած ու բարձրօրէն յարգուած մեր ժողովուրդէն:

Կռակամութիւն. — Շատ քիչ բան կը գտնէ նարեկի ոճը չափուած բարբառէն: Արդէն շատ մը տեղեր ինքնիրեն ոճը կը վերածուի տաղաչափութեան: Գիտակի՞ց թէ բնազգական: Երկու պարագան ալ կըրնանք ընդունիլ, բայց բացատրած չենք ըլլալ որ այդ տարօրինակ կշռականութիւնը՝ որ իր նմանը չունի մեր գրականութեան մէջ:

Նարեկին տողերը, անհուն զանազանութեամբ կը տարածուին, թաւալուն ու աճող յառաջատուութեամբ, որպէսզի տարագին մտածումը կամ պատկերը: Բանաստեղծը կը զարնէ ու կը զարնէ իր ոսկի մուրճը գացցումին՝ որ հրաշքով կարծես կ'աճի, առանց նմանելու սակայն երբայական մատենագրութեան զուգակշռութեան:

Երաժշտական շեշտ հասկացողութիւն մը, աւելի ճիշտ ճաշակ մը, նարեկացին կ'առաջնորդէ ֆրագներու մասնաւոր դասաւորումներու, և ճնշումին տակն է ձայներու թելադրած համաձայնութեան:

Զօրաւոր են նարեկացիի զգայնու-

թիւնները, բայց իր մտածումը քիչ անգամ կը յաշիղի զանոնք վերածելու իմացական ինքնատիպ գրութեան մը: Ասիակ ձեւն է շատ զօրաւոր արուեստագէտի մը որ աւանդի բացառիկ զգայնութիւններ ունի և զանոնք արտայայտելու համար չի վարանիր փորձելու ամէնէն արտակերպ յանգրգնութիւնները: Ձեւը վերջապէս բանաստեղծի մը, որ զգայնութեան և երեւակայնութեան զօրաւոր ճնշումին տակ յորինեց իր պարբերութիւնները, թէ և նուազ դասական, բայց յորդ, բայց գիւտով և կայծակով թրթռուն:

Տարբեր. — Երեւակայութիւնը հասարակաց է բոլոր տեսանողներուն ջով, անկա իրերը չի կրնար ընդունիլ իրմէն ներս, առանց անոնց յորինածութիւնը եղծելու, կամ առնուազն անոնց վրայ տաւածելու երանգը իր հոգիին: Առանց նոյն պէս իրերուն թելադրանքը զարգացնելու, ստուարացնելու, տանելով զանոնք իրենց անդրազոյն կարելիութեանց: Նոյն ոյժն է որ բարոյական ըմբռնումները ներթափանց զգայնութիւններու կը վերածէ ու միտքն ու մեղքերը տեսանելի առարկաներու և էականերու ձեւով կը տեսնէ:

Նարեկացիին երեւակայութիւնը յոգնիլ չի գիտեր: Յետոյ այդ երեւակայութիւնը օգտակար եղած է մանանանդ ձեւի ստեղծութիւններուն: Անկէ կը մեկնին նարեկացիին բացատրական բոլոր գիւտերը, պատկերները, փոխաբերութիւնները, ակնարկութիւնները և նմանութիւնները:

Հակառակ սարսափի զգայնութեանց աստուածութեան, զորքը իրողուած է իբրեւանութեան, միշտեւ ճանթէի բոլոր լըղացումները կը կապուին երեւակայութեան: Նարեկացին չէ կերուած երկնքի անդոհանքէն ինչպէս չէ խորտակուած մեղքին լեռնացող ճնշումէն:

Յեղոյնի գիծ. — Դժուար է իբրեւ կնիք և շօշափելի զգայարանք նարեկի մէջ հաստատել այս երեւութիւն: Դժուար է ամբողջ հատորին մէջ որոշ կերպով գտնել և սեւեռել այն գիծերը, որոնք ցեղ մը, անոր մէկ պահը, անոր զգայնութեան քանի մը մեծ գիծերը որոշ կերպով մատուցանեն մեզի: Նարեկը իբրեւ մտածում կը հպատակի մարդկային ընդհանրութեան պահանջի մը, որ քրիստոնէական հասարակապետութիւնն

է, Թէև պէտք է ըսել թէ նոյն ժամանակի
Հոռոմէական բարոյախօսները և յոյն աս-
տուածաբանները կնիքին տակն են մտածե-
լու և զգալու նոյն ընդհանրական կերպին,
և եթէ կարգ մը զգայաթեւերը գրեւնք կը
կապին ցեղային որոշ առհասութիւններու,
նոյն բանը կարելի է ընդհանրել նաև Նա-
բեկի մէջ:

Ոմանք սիրած են Նարեկի ելևեղքին մէջ, անոր լեռնացուններու և դաշտացումներուն վրայ, անոր գոյներու այլազանութեան և հոսուններու թափին տակ տեսնել մեր երկրի իր լեռներու, գետերու, դաշտերու, հովիտներու անպարզագիտութեամբը։ Սակայն արուեստագէտի գործին մէջ իր պատկանած երկրի Ֆիզիոնոմիյն փնտռելը և փոխադարձաբար, սիրելի և ճիշդ տեսութիւն մը ըլլալէ դադարած է, Կասնզիի արուեստը արտէն բանէ առաջ մասնաւորութեանքն դհանրացումն է։

Անշուշտ թէ մեծ է միջավայրին դերը անհատներու եւ անոնց ստեղծագործու-
թեանը մէջ, ինչպէս նաեւ անոնց ազդեցու-
թիւնը Ժողովուրդի նկարագրին վրայ: Յոյ-
ներ պիտի չկրնային ըլլալ այն ինչ որ ե-
ղան, եթէ չունեցային Յունաստանի կլիման
է միջավայրը: Շատ սովորական է ըսել,
ականաբարով Յունաստանի մեղմ, յստակ
է խաղաղ կլիմային, թէ մշուշ չկայ ինչպէս
յոյն երկնակամարին, նոյնպէս յոյն մաքին
վրայ: Անոր համար մշուշոտ է խորհրդա-
ւոր բանաստեղծութիւնը, գերմանական բա-
մանքիվով, սքանախնաեան սէմպոլիզմը, Ե
հիւսիսայրին երկիւրներու անորոշութիւնը
եւ անաթոթ են հոյիւններու:

Իսկ ծովերու հատկտեայ վիճակը եւ լեռներու ցածութիւնը, պատճառ եղած է որ Յունաստանի մէջ չ'իյնան սահմանութեան գաղափարը: Անոնց մօտ անսահմանը անորոշն է, ինչպէս անորոշը անձն է եւ հրէշային: Պղատուն կը հաստատար հոգիներու շարժականացումն, բայց կը մերժէր անոնց

վերադարձել յաւիտեանականութիւնը: Հնդկաստանի մէջ, օրինակի համար, ընդհակառակն ամէն ինչ անվարձանին ու յաւիտեանականութեան կնիքով է կնքաւոր, որովհետեւ հոն ամէն ինչ, լեռ, դաշտ, գետ, անտառ եւ ծով, ժողովուրդի մտքին համար գէթ, սկիզբ ունի բաց վերջը գո՛ւաւոր է տեսնել: Հնդկաստանի մէջ ամէն ինչ համաձայն մի-մի վայրի անդրադարձումներուն, խորհրդաւոր է, անասհման, անորոշ, անորակելի, Նիքրամային բոլորու աստիճան:

Իացի բուռն և արագ զգրգուռն էր մեր ցեղին կարևոր զիններէն մին է և որ Նարեկի աղօթքներուն մէջ ամենէն աւելի յաճախուած պարպումի ձև մըն է, գոժուար է հանդիպիլ որոշ կերպով ուրիշ տարրերու: Թող է մեր գալականութիւնը առհասարակ աղքատ է իր կարգի հոգեարարացուցական տաւիքներով, նոյնիսկ մեր պատմիչներու ջով, շատ հազուադիւտ քանի մը բացառութիւններէն զատ, ուր աւելի նկարագրական է քան հոգեբանական. եթէ նկատի չուենանք մեր նկարագիրը յատկանշող երկպառակութեան, անիշխանականութեան, ստորնութեան, արհամարհոտ ըմբոստութեան, իրարատեցութեան դասական մեղքերը, որոնց քաւութեան համար հարկերամահաններ բաւ չեղան, Եթէ Նարեկը իր տարրերով նուազ հայեցի կը թուի լլլայ, իր հոգեբանութեամբ զուտ հայկական է: Պատմական դժգոհակ պայմաններ, և արտաքին հարուածներ ստիպել են հայը որ իր աչքը ուղղէ երկինք, Վերին Ուժին, Նարեկը հայուն շրջուած սիրցաններգութիւն է օդին և աղօթքի ձիւնի տակ:

Նարեկացին իր այս ողբերգութեամբ
հայ մարդու հոգին է ցուցադրած համաշ-
խարհային տրամալին մէջ, պաշտօնորդ
հայ մարդուն, որ վիշտերով է լեցուն ու կը
կանայ իր հոգիին անդհար փարատելի թար-
ձեանքի օժանդակութեամբ:

(5)

ԵՂԻՇԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

Վ Ա Ր Դ Ա Ր Ա Ն Ը

Ժամանակի լարին վրայ,
Վարդարան է կեանքը մարդուն.
Ամէն հատիկ վրկայ մը լուռ
Հոգիէն մեր անցածներուն:

Շրջանակին վրան անոր,
Տարիները կը դառնան յար,
Ձենք մըտածեր թէ համրիլն այդ,
Օր մը փրթիլ յանկարծ կըրնար:

Կը ձեռնենք մենք զանոնք հատ հատ՝
Տըժգոյն: յուշեր, իղձեր այրած..
Վարդարանէն անոնց կախարդ
Մերթ կը մընայ խաչ մը կախուած:

Ուշ կամ կանուխ պիտի փրթի
Խորհուրդ-համրիլն այդ մեր կեանքին,
Իցի՛ւ մաշած հատիկներն իր
Իրբեւ արցունք, իրբեւ ժըպիտ,

Ձերծ միջոցէն, ժամանակէն,
Լարին վրայ անմահութեան,
Յօրինէին համրիլ մը նոր,
Մատուըներուն տակ Արարին:

ԵՂՎԱՐԴ

ԵՍ ՔՈՒ ԱՓԵՐԷԴ...

Ես քու ափերէդ բռնի հեռացած
Հայրենի երկիր, կարօտցած եմ քեզ,
Հազար սուտակներ, զմրուխտներ հազած՝
Դաշտերդ թողած հեռացած եմ ես...

Քանի՛ երկիրներ ես թափառայած,
Այնքան տենչանքով կարօտցած եմ քեզ,
Ի՞նչ անուշ օրեր եւ արշալոյսներ՝
Ափերդ թողած հեռացած եմ ես...

Մինչ շուրջս զարուն, այգիներ ծաղկած,
Ես, կարի հուրհուր կարօտցած եմ քեզ..
Ձի՛ հազար բարիք քու գիրկըդ թողած
Բոպիկ ուղբերով հեռացած եմ ես...

(Պաղեսիմ)

ԱԻԵՏԻՍ ԹԷՔԷՍԱՆ

Լ Ե Ն Ե Յ Ն Ե

Հետեւեալ անամուկ տաղը կը գտնուի Ս. Արոտոյս ք. 1485 եւ ք. 3040 գրչագիրներու մէջ. առաջինը ունի երկիցս: Այս երեք օրինակները իրարմէ շատ փոքր տարբերութիւններ միայն կը ներկայացնեն: Տաղիս վերնագիրը ք. 1485ի առաջին օրինակին մէջ է «Տաղ Ծննդեան», իսկ երկրորդին մէջ «Տաղ Սուրբ Աստածածնի»: Երեք օրինակներէն շաւաղոյնը ք. 1485ի երկրորդ փոփոխակն է, որ իններորդ եւ քսաներեւոթորդ տողերու մէջ՝ «ասուեք» հնագոյն ձեւը ունի, մինչդեռ նոյն ձեւագրին առաջին փոփոխակը կ'ըսէ «այնեք», իսկ ք. 3040 ձեւագիրը աւելի սղուած ձեւով «ասեք»:

ՏԱՂ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Անճառելի բանն ի Հօրէ, թէ ինչ աննման է,
 Լոյս ծագեաց մեզի համար, խիստ գեղեցիկ է:
 Գաջ արծիւն ողջոյն երես, թէ ինչ աննման է,
 Սուրբ Կուսին յականջն ի վայր, թէ ինչ գեղեցիկ է:
 Ծաղկեցաւ ծառն կենաց, թէ ինչ աննման է,
 Լուսեղէն պըտուղ երբ, թէ ինչ գեղեցիկ է:
 Գետին մեծ եւ գովելի, թէ ինչ աննման է,
 Մարգարէն որ վրկայեաց, թէ ինչ գեղեցիկ է:
 Ծառն շուք առնէր տակին, թէ ինչ աննման է,
 Լայն ու մեծ տերեւ ունէր, թէ ինչ գեղեցիկ է:
 Իւր ճրդերն էր միաբան, թէ ինչ աննման է,
 Աղաներն ի յել ու էջ, թէ ինչ գեղեցիկ է:
 Ծովըն մեծ ովկիանոս, թէ ինչ աննման է,
 Լուսատու ակն ի միջին, թէ ինչ գեղեցիկ է:

Անճառելի բանն ի Հաւրէ, այն Հայր Աստուածն է,
 Լոյս ծագեաց մեզի համար, իւր սուրբ որդին է:
 Գաջ արծիւն ողջոյն երես, այն Գարբիէն է,
 Սուրբ Կուսին ականջն ի վայր, այն սուրբ Հոգին է:
 Ծաղկեցաւ ծառն կենաց, Աստուածածինն է,
 Լուսեղէն պըտուղ երբ, իւր միածինն է:
 Գետն մեծ եւ գովելի, գետ Յորդանան է,
 Մարգարէն որ վրկայեաց, սուրբ Յովհաննէս է:
 Ծառն շուք առնէր տակին, Յիսուս Քրիստոս է,
 Լայն ու մեծ տերեւ ունէր, սուրբ առաքեալն է:
 Իւր ճրդերն էր միաբան, սուրբ մարգարէն է:
 Աղաներն ի յել ու էջ, արդար հոգիքն է:
 Ծովըն մեծ ովկիանոս, Երուսաղէմն է,
 Լուսատու ակն ի միջին, սուրբ Գերեզմանն է:

Հրատ. Ն. Վ. ԾՈՒՎԱԿԱՆ

ՏՈՄԱՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՏՈՄԱՐՆԵՐԸ

ԱՆՈՐՅ ԻՐԱՐՄԷ՝ ՈՒՆԵՅԱԾ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ ԾՌԱՋԱՍԻԿ

1. — Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութիւնը, իր չընկալած թեմերովը միասին, տոմարական հին դրութեամբ կ'ընթանայ, հասկնալի պատճառներով: Թունաց Երուսաղէմի Պատրիարքութիւնն ալ կը կիրարկէ հին տոմարը Երուսաղէմի մէջ, Ս. Տեղեաց իրաւակցական պատճառներով: Մինչև որ Թունաց և Հայոց Պատրիարքութիւնները համաձայնութեան եզր մը գտնեն իրարու հետ նոր կամ Գրիգորեան Տոմարը միասնաբար ընդգրկելու և զործադրութեան գնելու: Ամենայն Հայոց Հայրապետներէն երջնակայիշատակ Տ. Տ. Գէորգ Ե. Կաթողիկոսը Թ. 349 և 6 Նոյեմբեր 1923 թուակիր հայրապետական կոնդակով մը հրամայած էր ամենուրեք, որպէս զի Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցին ալ, Փրկչին 1924 թուականէն սկսեալ, Նոր Տոմարով ընթանար: Այդ կոնդակին մէջ կ'ըսուի. — «Զի ըստ աստղաբաշխական փոփոխմանց եղանակաց տարեշրջանի առաւել ուղիղ է նոր տոմարն քան զհինն, վասն որոյ և ամենայն պետութիւնք և եկեղեցիք քրիստոնէից զսօսն քրիստոնէական կատարեն ըստ այսմ»:

Ի Ս. Էջմիածին, Նոր Տոմարով պատրաստուեցաւ և տպագրուեցաւ 1924 տարուան ընդարձակ օրացոյցը և արտատահմանի բոլոր թեմերուն և առաջնորդութեանց: Ղրկուեցաւ ի գործադրութիւն:

Վերել յիշուած հայրապետական կոնդակին Դուրեան պատրիարք պատասխանեց հանգամանօրէն, բացատրելով Ս. Տեղեաց իրաւակցական պատճառներով ստեղծուելիք անպատեհութիւնները, որ սպուեցաւ Երուսաղէմի մէջ 1924ին և որ փոքր տետր մըն է 8 էջերէ բաղկացած:

2. — Ինչպէս վերել կը տեսնուի արգէն, մինչև որ Երուսաղէմի Թունաց Պատ-

րիարքութիւնը Նոր Տոմարը չընդունի և չկիրարկէ, մենք եւս չենք կրնար ընդունիլ, Ս. Տեղեաց մէջ երկուստեք մեր ունեցած իրաւակցական պատճառներով և խնդիրներով:

Կ'արժէ ուրեմն հոս նկատի ունենալ Հին Տոմարին (Թուլեան) և Նոր Տոմարին (Գրիգորեան) իրարմէ ունեցած տարբերութիւնները կամ քսանք չեղումները: Հին Տոմարական հաշուով, տարին կը բաղկանայ 365 օրերէ և 0.2422166 կոտորակէ մը: Այս 0.2422166 կոտորակը տարին երուսաղէմի թեմացքին նկատի առնուելով, չորս տարուան ընթացքին մէկ օր կ'ըլլար: Աշխարհահռչակ Յուլիոս Կեսարի ժամանակ, Աղեքսանդրացի Սոսզինէս անունով հռչակաւոր աստղագէտը, մասնագիտական տըլեակներով հաշուեր և գտեր է որ տարի կոչուած ժամանակը 365 օր 6 ժամ կամ 365 1/4 օր ունի: Սոսզինէս կարգադրեց և կանոն դրաւ որ, իբրեւ յաջորդական երեք տարիները, սովորական և հասարակ տարիներ ըլլան, որոնք 365 օր միայն ունենան, իսկ չորրորդը ըլլայ նահանջ տարի (Année Bissextile) 366 օրեր ունենալով: Այդ կոտորակը (6 ժամ) կ'աւելնար յաջորդական կոտորակին վրայ և չորրորդին հետ կ'ըլլար մէկ օր: Այս պատճառաւ, չորս տարին անգամ մը, տարին նահանջ կ'ըլլար և այդ տարուան փետրուար ամիսը փոխանակ 28 օրուան 29 օր կ'ունենար: Տոմարական այս կարգադրութիւնը Հռոմի 708 թուականին (Ն. Ք. 43-44) տեղի ունեցաւ և Յուլեան Տոմար կոչուեցաւ ի պատիւ Յուլիոս Կեսարին (101-44 Ն. Ք.):

3. — Սակայն հետագային, աստղագիտական և մանրազնին հաշիւներով զիտուեցաւ որ, Թուլեան Տոմարն ալ իր թէքերէ թերութիւններն ունէր: Աստղագէտները գիտեցին որ, Սոսզինէսի նշանակած տարին 365.25 օրերէն քիչ մը կը պակսի այսինքն՝

365.25

365.2422166

000.0077834

հետեւաբար այս 0.0077834 կոտորակը, տարին երուսաղէմի թեմացքին իբրեւ վրայ բարդուելով, 128 տարուան ընթացքին մէկ օր կ'ըլլար, իսկ 400 տարուան մէջ 3 օրէն քիչ մ'աւելի կ'ըլլար: Այս պատճառաւ,

հարկ տեսնուեցաւ զիտնականօրէն չտկել Յուլեան Տոմարին սխալները և աստղագիտական հաշիւները՝ Նիկիոյ Տիեզերական Ա. Ժողովին (325) կանոնադրութեան համաձայն, հետեւողութեամբ Յուլեան Տոմարին, ընդունուեցաւ և կանոն դրուեցաւ որ, Մարտ 21ը, ըլլալ իրեն Գարնանային զիշերահաւասարին օրը, Ս. Զատիկ տօնին շարժական կիրակին գտնելու և ճշգիւտ համար, Ուրեմն, ըստ վերի կանոնադրութեան, Ս. Զատիկ տօնը կը կատարուի, Գարնան զիշերահաւասարէն ետքը, լուսնի Աւագ լրուածէն ետքը անոր անմիջապէս յաջորդող կիրակին։ Բայց տեսնուեցաւ որ 1582 թուականին, Գարնան զիշերահաւասարը կ'իշար Մարտ 11ին և ո՛չ թէ Մարտ 21ին։ Եւ իրօք ալ 325-1582 թուականը, 1257 տարինբու ընթացքին, Ս. 0078:4 կոտորակը բազմապատկելով կ'ունենանք 9 օրէն քիչ մ'աւելի կամ այսինքն՝ գրեթէ 10 օր։ Հռովմի՝ Գրիգոր ԺԳ. մեծագործ պապը (1572-1585) իր ատենուան Նշանաւոր աստղագէտներուն խորհրդակցութեամբ որոնց մէջ էր Նաեւ Լիլիօ (Լուիճի) անուամբ աստղագէտը, կարգադրեց որ 1582 Նոյս. 4, հինգշաբթի օրուան յաջորդող օրը, փոխանակ հոկտեմբեր 5 ուրբաթ ըսելու, տասը օրուան մը ոստումով յառաջանալու ըսուեցաւ և եղաւ 15 հոկտեմբեր ուրբաթ։

Այս առթիւ երկու մշտնջենական կանոններ դրուեցան։

Ա. — Այն տարիները, որոնց վերջին զոյգ թուանշանները 4-ով կը բաժնուին, ըլլան նահանջ տարիներ։

Բ. — Այն գարատարիները, որոնց վերջին զոյգ թուանշանները գէրօ են, և որոնց առաջին երկու թուանշանները 4-ով կը բաժնուին, ըլլան դարանահանջ։

4. — Տեսանք թէ, Հին և Նոր Տոմարները (Յուլեան և Գրիգորեան) տարիներուն, իրարմէ ունեցած տարբերութիւնը 1582-ին 10 օր էր միայն, բայց այժմ՝ (1947) 13 օր է անոնց իրարմէ ունեցած տարբերութիւնը, իսկ հետագային ալ, այսինքն՝ 2100 թուականին 14 օրէն քիչ մ'աւելի պիտի ըլլայ։ Եւ եթէայով պիտի աւելնայ անոնց իրարմէ ունեցած տարբերութիւնները՝ նկատի առնելով լուսնային և արեգակնային տարիներու տարբերութիւնները և աստղագիտա-

կան հաշիւներու ինչ ինչ սխալները և թեք-նիք մանրագին հաշիւները։

5. — Եկեղեցական տօնակարգին մէջ, տօններուն կեդրոնն է Զատիկը։ Շարժական բոլոր տօնները իրմէ կախում ունին։ Զատիկը 35 օրուան Եամօականօրի մ'ունի, այսինքն՝ Նիկիոյ տիեզերական Ս. Ժողովին (325) համաձայն, ան՝ Մարտ 22-էն առաջ չի կրնար տօնուիլ և ո՛չ ալ Ապրիլ 25-էն վերջը։ Մարտ 22-էն Ապրիլ 25 օրերուն թիւն է 35։ Հետեւաբար, Զատիկը, անպայման այդ 35 օրերուն մէջ պարփակուած կիրակիներէն մէկուն մէջ պիտի պատահի։ Այս 35 օրերը մեր Այուրեակներին 35 զիշերովը նշանակուած են։ Այս 35 գիրքը Տարեգիր կամ Գիր Տարուայ (La Lettre Domicale) կը կոչուին և իրենց շարքին թուահամարովը կը ցուցնեն թէ՛ գարնան զիշերահաւասարէն(*) որչափ հեռի է Զատիկը։

Նահանջ տարիներուն համար զոյգ տարեգիրներ կը գործածուին, որոնցմէ մին երկու ամսուան համար իսկ միւսը մնացեալ տասը ամսուան համար կը գործածուին։

Զատիկը գտնելու համար, գիրքին միւլոցն է, գտնել ուզուած տարուան Տարեգիրը և անոր թուանշամարը աւելցնել Մարտ 21-ին վրայ և եթէ գումարը 31-էն աւելի է հանել 31-էն։ Մնացածը ցոյց կուտայ թէ ե՞րբ է Զատիկը։ Զոր օրինակ, կուզենք գիտնալ թէ՛ գալ տարի (1948) Հին Տոմարով Զատիկը ո՞ր ամսուան մէջ է և ե՞րբ կը պատահի։ Գիտենք թէ՛ գալ տարիներ Տարեգիրն է ՎՍ, որ նահանջ տարի մըն է, տարեգիրն ալ զոյգ. այսինքն՝ ՎՍ գրերէ կը կազմուի։

Արդ՝ Ս=29-ի, այս 29-ը պէտք է աւելցնել 21-ին վրայ և կ'ունենանք 50 (29+21=50), 31-ը պէտք է հանենք 50-էն (50-31=19), կ'ունենանք 19, ուրեմն գալ տարի Ապրիլ 19 Զատիկ է Հին Տոմարով։

(*) Տարուան մէջ երկու անգամ զիշերահաւասար կը պատահի, մին՝ Մարտ 21-ին, իսկ միւսը Սեպտ. 21-ին, առաջինը Գարնան Գիշերահաւասար՝ իսկ երկրորդը՝ Աւան Գիշերահաւասար կը կոչուին։ Գիշերահաւասարներուն, երկրի երկու թեւերէն արեւն հաւասար հեռաւորութեամբ գտնուելուն պատճառաւ չլինի տիւ և զիշեր հաւասար։

Նոր Տոմարով գրեցի՞ք, գալ տարուան (1948) Տարեգիրն է ԸՆ, արդ է—7-ի այս 7-ը պէտք է աւելցնել 21-ին վրայ և կ'ուսնենանք 28 (7+21=28), և ուր որ պատահի անպատճառ Ջատիկ է այդ օրը, ուրեմն Մարտ 28-ին Ջատիկ է Նոր Տոմարով, Ուստի՝ նահանջ տարիներուն՝ զոյգ տարեգիրներէն մէկը պէտք է գործածել Յունուարի առաջին օրէն մինչև Փետրուարի վերջին օրը: Իսկ միւսը պէտք է գործածել Մարտէն մինչև Դեկտեմբեր: Ինչպէ՞ք որ կ'երեւի, Զոյգ Տարեգիրները այբուբենական կարգով չեն շարուած, այսինքն՝ այբուբենքին մէջ Նախորդը զոյգ տարեգիրներուն մէջ յաջորդ կ'ըլլայ, զոր օրինակ, փոխանակ ՍՎ շարուելու, կը շարուի ՎՍ, այս ետևաառջութեան պատճառը այն է որ, նահանջ տարիներուն Փետրուարը մէկ օր կ'աւելնայ և այդ աւելցուած մէկ օրը պատճառաբար գիտութեան մէջ նշանակելու համար մէկ թիւ աւելի ունեցող տարեգիր մը պէտք է, այսինքն՝ եթէ Փետրուարը 28 օր ըլլայ, այդ ամսուան բոլոր օրերուն տօները կամ պահքերը հասարակ տարեգիրով կը նշանակուէր, աւելցած մէկ օրին տօնը կամ պահքը նշանակելու համար աւելի թիւ մ'ունեցող Տարեգիր պէտք է, 28 օր ունեցող Փետրուարի տարեգիրներուն Տարեգիրը պակաս մէկ օր մը կուգայ, և որովհետեւ զոյգ տարեգիրներ կազմելու համար ըստ սովորական հաշուին, միշտ սեւ իրարու յաջորդ այբուբենական երկու գիրեր կ'առնուին, պէտք է որ նահանջի Փետրուարին մէջ գործածուելու Տարեգիրը այդ երկու գիրերէն թիւ մ'աւելի ունեցողը առաջ գրուի անպատճառ:

Ներկայ Տիեզերական Ա. Ժողովէն (325) առաջ, Ջատիկ տօնը հրէից սովորական հաշուով էր, միայն թէ՛ հրէից հետ միասին շտմոնքեան համար է որ, լուսնին աւագ լրման յաջորդող Կիրակիին կը յետաձգուէր: Կիրակին կամ Միաշաբթին Տէրունական (Տէրունի) օր մըն է, Քրիստոսի լուսափայլ և կենսապարգև Ս. Յարութեան ի յիշատակ (տե՛ս Յովհ. Ի. 1 և 26, Ա. Կորնթ. ԺԱ. 2, Գ. Առաք. Ի. 7, Յայտ. Ա. 10 և այլն):

Վասնզի՝ կանոն է որ Ս. Ջատիկ տօնը, անպատճառ Կիրակի օր մը պէտք է որ տօնուի, և մէջ թէ շաբթուան ունէ մէկ օրը,

երբ լուսինը (*) իր լրման կը հասնի, ինչպէս հրեայք մինչև ցարդ կ'ընեն: Տոմարագիտութեան մէջ, իննետասներեակները ամսուան այսինչ օրուան մէջ լուսնին քանիբերորդ օր ըլլալը կը ցուցնեն և կը ճշտեն: Իսկ վերագիրները (Les Epactes) պէտք է աւելցնել լուսնային տարուան օրերուն վրայ, որպէսզի արեւային տարուայն հետ համասարին: Արեգակնային շրջանը 28 տարի կը տեւէ, այսինքն՝ 19 տարին լրանալէն վերջ, տարին կը սկսի այն օրը երբ արդէն 19 տարի առաջ սկսած էր: Աւելի պարզելու, 19 տարուան լրանալէն վերջ, լուսնին ծնունդը մինեոյն օրուան մէջ կը պատահի:

Եւ որովհետեւ արեւային և լուսնային շրջանային տարիներուն մէջ տարբերութիւններ կան, ժամի, վայրկեանի, երկվայրկեանի, շատ նուրբ հաշիւներ, վերագիրները (Les Epactes) կազմուեցան, լուսնի ծնունդները ճշգրիտ համար: Արդ, այն պիտի թիւ մը պէտք էր ունենալ որ թէ՛ 19-ով և թէ՛ 28-ով հաւասարապէս բաժանելի ըլլար, առանց կոտորակի, որով կարելի ըլլար, արեւային և լուսնային շրջանները միասին սկսիլ և միասին վերջանալ, թէ՛ 19 և թէ՛ 28-ով հաշուեցան: Ուստի՝ 19×28 կ'ունենանք 532 տարի, որով էսպես եւն հիմնադրուեցաւ և կամ Մոսկեմաւոր մեծ օջախը կազմուեցաւ: Այսինքն՝ 532 տարի վերջը, երբ շրջանը կ'աւարտի, շրջանին առաջին տարուան սկիզբը որ կէտին վրայ որ հանդիպեցան, մեծ շրջանին լրանալէն վերջ, առջի տարուան սկիզբը արեւ և լուսին նոյն կէտին վրայ կը հանդիպին:

Ծ. — Տեսանք թէ Ջատիկը՝ Ս. Յարութեան տօնը, Ներկայ Տիեզերական Ս. Ժողովին կանոնադրութեամբ, իրեն տօնախմբութեան համար ճշտուած Կիրակի օր մ'ունի: Թէև Բիւզանդիոն ալ ընդունեց

(*) Լուսինը երկրին արեւնակներէն մին է և անոր շուրջը իր թուալումը կը կատարէ 29½ օրուան ընթացքին որ լուսնային ամիսին տեղւորութեան շրջանը կը կազմէ: Լուսնից երկրէն 50 անգամ աւելի փոքր է և երկրէն 85,000 փարսանգ հեռաւորութիւն մ'ունի, մէկ փարսանգը հաւասար է երեք մղոնի, ի՞նչ կարծուի թէ լուսնոյ մէջ կան լուսնի, ձորեր, հրաբուխներ, օսկայն ան սառած վիճակի մէջ զտնուելուն, կեն-

Էսսեան շրջանին կազմութիւնը և դրութիւնը, սակայն և այնպէս 532 տարուան մեծ շրջանին մէջ, չորս տեղ մանր տարբերութիւններ գտաւ և դրաւ, որով լուսնին լրումը փոխանակ կիրակի օրը ինչալու Շաբաթ օրը կ'իյնար: Որով՝ ըստ իրենց, լուսնին լրումը Շաբաթ օրուան մէջ պատահելուն, յաջորդ օրը կարելի կ'ըլլար Զատիկ տօնել և ոչ թէ շաբաթ մը վերջ յետագէկ ինչպէս հայերը կ'ընէին, հետեւ. ուր Էսսեան տոմարական դրութեան, Շրջանին այդ չորս տարիներն են որ Մազա-սիկ (Մուռ Զատիկ) առաջ կը բերէին, կանոնադրուած օրէն չեղելով, լուսնին լրումը փոխանակ կիրակի, Շաբաթ օր լրանալուն պատճառաւ: Մինչ Էսսեան շրջանին մէջ Զատիկը Ապրիլ 13-ին կը տօնուէր, Իրանեան անկէ կը չեղէր և Ապրիլ 6-ին կը տօնէր զայն: Առաջին Մազազսիկը 570 թուականին պատահեցաւ և այսպէս շարունակուեցաւ մինչ 1824 և հայոց համաձայնութեամբ վերջ գտաւ: Մեր պատմիչներէն ոմանք, Մատթէոս Ուռհայեցի, կիրակոս Գանձակեցի և ուրիշներ Մազազսիկի հարջին շուրջ ինչ ինչ կցկտուր ակնարկութիւններ ունին և այդ մասին կը գրեն: Իսկ ըլլալ Աստուածատուր եպիսկոպոսի, ըլլալ Սուլայանի պատմութեանց մէջ, ընդարձակօրէն գրուած է Մազազսիկի մասին, որ ի մասնաւորի երուսաղէմի մէջ արիւնալի գէպքերու, խռովութեանց և մոլեռանդութեանց պատճառ զարձած էր, մօտը յարուցեալ ֓րկչին տիեզերալոյս Ս. Գերեզմանին:

Մազազսիկի մասին Մատթէոս Ուռհայեցին այսպէս կը գրէ իր պատմութեան մէջ, ՎԵԼԱՆՂԻ Ի Ս. Զատիկն եղին մոլորեալք տասն աղգ հաւատացելոց և հայք և ասորիք միայն մնացին հաստատեալք. իսկ հոռմք և Փրանկք եղին հետեողք չար սերմանեացն զոր սերմանեաց պիղծ Հերտակոսն Իսիոն(*) որ արկանէր զՏոմարն

(զԶատիկ) ի յԱպրիլի հինգ, և զլրումն լուսնին հանդիպեցուցանէր ի տօնն Ղազարու և յաւուր Շաբաթու, զոր հայք և ասորիք և երբայեցիք արկանէին ի յԱպրիլի վեց, հանդիպեցուցանէին տօնի Մազկազարդին: Արդ զայս սոմար պատճենիս կարգալ խափանեալ էր փլիխոփան Իսիոն, որ էր այր հոռմվայեցի. վասնզի յորժամ շարադրեցին զտօմար պատճենիցն ինն և տասնեկի բոլորին, զնա ի մօտ ոչ կ'ընեցին այլ զաօք իմաստասիրացն. և յազգաւ այսորիկ մախացեալ նորա յոյժ ընդ նոսաւ, և եկեալ զաղտ առեալ զգրեանքն՝ և զվեցն հինգ արար, և զվերջինսն առաջինս, որ հանապաղ ածէ ի մոլորութիւն զատկաց յամենայն իննսուն և հինգ տմ: Զայս այսպէս կարգադրեաց Իսիոն ի յազգն հոռմէացուց. վասն այսր պատճառի մեծ մաքառումն եղև ընդ յոյնք և ընդ հայք. սակայն աղգն Ֆրանկաց ոչինչ ունէին հոգս շփոթանալ ընդ հայք. բայց միայն յոյնք ունէին մեծ վէճ և մաքառումն ընդ հայք վասն Սուրբ Զատիկն» (ՃՀԵ): Նոյնպէս կիրակոս պատմիչ իր պատմութեան մէջ կը գրէ թէ՝ 1191-ին Մազազսիկ պատահեցաւ և Իրիոնի մասին տեղեկութիւններ կուտայ թէ՝ ինչ պատճառներով այդ փոփոխութիւնները ներմուծուեցան:

7.— Մազազսիկը, ինչպէս բնիք, Էսսեան հինգարիւրեակը որ մեր Տօնացոյցին մէջ Մեծնիւսուր մեծ շրջան անուանով կը տրուի, 532 տարուան մէջ չորս անգամ կը պատահի, իրարմէ 95 տարի հեռաւորութիւն ունեցող շրջաններուն մէջ և 247 տարիներու միջոց մը առանց Մազազսիկի կ'անցնի: Մազազսիկ կը պատահի այն տարիներուն, որոնց վերագիրն է Թ. Սօթնեցեակը Գ և Տարեգիրը Ե: Երբ Տարեգիրը Ե ըլլայ, այդ տարուան Զատիկան լուսնին ծնունդը Մարտ 24-ին, իսկ լուսնին աւագ լրումը Ապրիլ 6-ին կը պատահի: Եւ որովհետեւ, ըստ Նիկիոյ Ա. Սուրբ Ժողովին օրհմանադրութեան, Զատիկը պէտք

զանական կեանք զոյութիւն չունի հոն: Նախնական շրջաններուն, լուսնից կը վերադրուէր ինչ ինչ ազգեցութիւններ. բուսականութեան վրայ, առաջնութեան վրայ, ժամանակի վրայ՝ մշակի մէջ ևս լուսնոյ մասին կան իր ժամանակներ մշակուած համար ինչ ինչ տեղեկութիւններ: (*) Իրիոն (կամ Իրան) Յուստինիանոս կայսեր ժամանակ (527-565) զբռն երէց էր արքուն

նիքին մէջ, օրուն նախադասութեամբ Բիւզանդիոնի մէջ Էսսեան հինգարիւրամեակի տօմարական դրութեան քննութիւնը տեղի ունեցաւ և որուն մէջ ներմուծուեցաւ այդ մեծ շրջանին մէջի լուսնին աւագ լրումներու տարբերութեաները, որ 532 տարուան մէջ չորս անգամ կը պատահէր և որ Մազազսիկի պատճառ կը գաւնար:

է տօնել լուսնին առաջ լրման յաջորդող
Կիրակիին, հայերը՝ Ապրիլ 13-ի Կիրակիին
կը տօնեն զայն: Մինչդեռ յոյները մեղմէ
կը շեղին: Վասնզի՝ յունաց Վերադիրը 10
ըլլաով, զատկական լուսնին ծնունդը Սպ-
րիլ 23-ին կը պատահի, իսկ լուսնին առաջ
լրումը Ապրիլ 5 Շաբաթ օրը պատահելով,
յոյները 6-ին կը տօնեն Զատիկը: Մուսու-
տիկին պատճառաւ, հայ և յոյն եկեղեցի-
ներու միջև ոչ-քրիստոնէական զէպքեր,
խռովութիւններ, երբեմն իսկ մոլեռանդա-
թիւններ առաջ կուգային: Ինչպէս ըսուե-
ցաւ վերև, հայերը 1824-ին, որ նոյնպէս
Մուսուտիկի տարի մըն էր, համաձայնու-
թեան գալով Շ Տարեգրին տեղ չ Տարե-
գիրը գործածեցին, այս կերպով առաջքը
առնուած եղաւ ինչ ինչ տեղի տեսարան-
ներու և մոլեռանդ մրցակցութեան:

Ուրեմն, Հինգհարիւրամեակի մեծ օր-
ջանին մէջ, 2071, 2166, 2261 և 2356
տարիներուն Տարեգիրներ փոխանակ Շ Տա-
րեգրի, չ Տարեգիրով փոխանակուած են,
որպէսզի Մուսուտիկ չի պատահի: Երջան-
կայիշատակ Օրմանեան Ս. Իրաւամբ կ'ըսէ
«Թէպէտ եղելութիւնը կարեւոր և հետե-
ւանքը ընդհանուր, սակայն կատարեալ յի-
շատակներ կը պահսին թէ ո՞վ եղաւ առա-
ջին միտքը արթնցնողը, ինչպէ՞ս կազմուե-
ցաւ ազգային համամատնութիւնը, ինչ կեր-
պով համաձայնեցան բոլոր աթոռները»
(Ազգապատում Դ. Հատոր, էջ՝ 3568-3569):
Թիրաւի մեղի կը պահսին պատմական և
համաձայնական պէտք եղած յիշատակու-
թիւնները թէ՛ ո՞վ և կամ որո՞նք նախա-
ձեռնարկ եղան տոմարական այս կարգա-
գրութեան, որով իսպառ և միանգամ ընդ
միշտ Մուսուտիկին պատճառաւ հայ և յոյն
եկեղեցիներու միջև վէճերը, խռովութիւն-
ները և մոլեռանդութիւնները վերջ գտան:

Մեր այս յօդուածով փափաքեցանք
ամփոփ զազափար մը ևս տալ Սիոնի պատ-
ընթերցողներուն Մուսուտիկի մասին, որ
այս ևս պատմութեան անցած է և սակայն
իր տօնակցութեան պատճառով, ի մասնա-
ւորի Ս. Քաղաքի մէջ տեղի ունեցած յա-
ճախ արհիւնալի տեսարաններով, խոցած է
երուսաղէմի Առաքելական Ս. Աթոռի Մի-
աբանութիւնը, ինչպէս նաև հայ ժողո-
վորդը ի Հայաստան և ի սփիւռս աշխարհի:
ՊԱՐԳԵՒՆՎՐԴ. ՎՐԹԱՆՆՍՆԱՆ

ԼԵԶՈՒՍԳՐԻՏԱԿԱՆ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՁԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՎՐԱՅ ԵՒ ԼԱՏԻՆԱԲԱՆ
ՀԱՅԵՐԷՆ(¹)

Այս ժամանակ հայերը Իտալիայում
կազմում էին մի ուժեղ գաղութ. նրանք
ուժեղ էին ո՛չ այնքան թուով, որչափ ի-
րենց առևտրական գործունէութեամբ. այս
պատճառով էլ տեղական իշխանութիւնները
քաջայայտում էին նրանց ամէն կերպ և տա-
լիս էին այնպիսի արտօնութիւններ՝ որ
նոյնիսկ իտալացոյ չէին տալիս: Այսպէս
1579 թուին Վենետիկի հայ գաղութը կազ-
մում է ինքնավար ազգային սահմանա-
գրութիւն: Նոյնը տեղի է ունենում աւելի
յետոյ Լիվոռնոյում ևայլն:

Այս հայերը ընականաբար պատկանում
էին իրենց ազգային եկեղեցուն. պապը
ուզենալով որսալ նրանց, 1584 թուին հիմ-
նեց Հռոմում Հաւատոյ տարածման միա-
բանութիւնը, որին իսկոյն յաջորդեց ա-
ռանձին հայ տպարան: Այս տպարանը ե-
ղաւ պրոպագանդայի գործիքներից մէկը և
նպատակ ունէր իր տպած կաթողիկոս-
գիրքերի միջոցով կաթողիկոսութիւնը տա-
րածել հայոց մէջ: Այս տպարանը՝ մինչև
1728 թիւը բաւական ընդարձակ գործու-
նէութիւն ցոյց տուեց և տպեց շատ հայե-
րէն գրքեր, ինչպէս Տոմար Գրիգորեան,
Կոնդակ պապի, Այբբենարան, Քերական-
նութիւն, Կղեմէս Գալստիսի Միաբանու-
թիւն Ս, եկեղեցւոյն Հայոց ընդ Ս. Եկե-
ղեցւոյն Հռոմայ, Բառգիրք Հայ-Լատին
ևայլն: Ահա այստեղ, պրոպագանդայի այս
չըջանում, կազմում է լատինարան հայե-
րէնը, որ պէտք է կոչել ո՛չ թէ Ունիթո-
սական, այլ կոչելիան հայերէն և որի հե-
ղինակներն են Հռոմի դպրոցում սնուած
հայ կաթողիկ վարդապետներ: Այսպիսինե-
րից Նշանաւոր են Յովհաննէս Հովով և
Բարսեղ Հովով, երկուսն էլ Կոստանդնու-

(¹) Շարահակութիւն՝ մեծաճուր հեղինակի «Պատ-
մութիւն Հայ Լեզուի» գործէ (ԻԳ. Գրախ):

պուլսեցի: Այս նայերկեղ նամարում է բարձր լեզու և շատով տարածվում է ոչ միայն Հնավոր պարսիկ շրջանում մեծացած կաթոլիկ նայոց մէջ, այլ և գուրգը, նոյն իսկ ազգային եկեղեցուն նաւատարիմ մը: Նայոց նայ ուսումնականների մէջ: Այս աղ զնում ենք մի քանի նմուշներ լատինական նայերկեցի:

Եւ եմ նաւագործ անագարանի, ճըշմարտութիւն անասելի և փան անեղրանալի: Եւ եմ նաւագործ ուղղագունեղ, ճշմարտութիւն զնաւագունեղ, և փան ճըշմարտ, փան նրանելի և փան անասելի: ... Մարդիցի արեմն ծառայ քո ըն փնի լում, զի անդ է փնցութիւն իմ և որդութիւն զիմարտու: ... Թարմամ քո իրաւադէտ արդեւեցեալ է և ունի զարիկ նաւութի: և զաւագրեմական գրաւարութիւն կազարդեալ, ոչ զբիւր ի պաշտոն որդեղնութեան: Եւ թէպէտ իւրաքանչիւր ոք ջերմնանդ կորէ լամենանում աւուր և յամենայնում ժամու, աւ կազարդութիւնն Բրիտանոսի, աւաղջարարար և թարց արգելման մերանեալ, սակայն պարտին աւուրս աման և ընկացուցեալ ժամանակ, զմարմին Փրկչին իւրոյ ըզմականաւ վերայարգութեամբ որդեղնապէս վերընդունել և յաւեն վերագրեմել զպատին Աստուծոյ, քան թէ ինկարել զիւրն միթիթարութիւն: Դանդի այնքանիցա իւրեղարար կազարդի և աներանթարար կերպրի, որքանիցա զներմարմնութեան Բրիտանոսի իւրուարդ վերայարգէ և սիրով նորին բարբառի: (Թմայի Գեմբացույ, Յաղագո Նամանեմ և ման Բրիտանոսի, էջ 467, 469 և 562):

Անկարելու, յաւանդի՝ անկարելունք:

Տեղի ինչ, շրջափակեցեալ պատուաբաւ, և լարարմանեցեալ ի ներքոյ յորձապատիւք նաւագարանք և կամանմանիւք: Զորք եղեն անկարելունք մանաւանդակեն և ուշիմագոյաք, այսինքն կրտսական, եղեղատական, լեմինիական և Բաւալական: Եւ վերականգնու այսմ անուան, ի զործոցն իւրոց արտակացեալ իբր աւիցել, անկար ի ներքո, ոչ զոյ նոր արտականելոյ: Դան զի ի կամանմանութենէ յորձապատեալ և բազմապատկից նաւագարանք, գտուարին ինչ էր և գրեթէ անկար զին նորին գտանել, եթէ անչամ մի և եթ ներմամէր ան. զի որքան ջանայ իսկզ-

մամբ կղիլ յոր մանայն էր, աչքան աւարձգիր յիւրցն և մարդեցեալ վերագրանայր ի նոյն տեղի: Յետք և արտաւանել վերագրանք, գերանեալ թէպէտ Աթենացի ի յանկարելոյն անոր կրտսական, իսկ ստապելոյն զմիեցոյն աւագարան, իսկ իսկ ի կրտսական, փաղանանելով զազան, ընդ որն անցեալն էր: Աստուա, ամենայն իբր գտուարմացք և իբրեւ ծանուկ և իրագութիւնք աշխատարարք, յարմունանին անկարելունք, աշխ, զի չկարէ, կամ գտուարապէս ըմբանել մարմանայ միտ մարգպային, զիմաց և զուե նոցին: Ի յունաց և իւրթիւնաց լաղրիմնութիւն վերանային: (Չնարմութիւն յերկին, թարգմանեցեալ ի յայկական բարբառ, ի վարդանայ Յունանեան, յամի ներմարմնութեան տեսան 1671 և ընթուարութեան Արամազույ 1120, յԱստղաբարդութիւն, էջ 292-4):

Աղբ ծանթութիւնն այս յաւաղագոյի ի նկղից զգոյալութեանց զիւրաւորաց մարմնոյ, այսինքն ի տեսակէ՝ որ է յաւո, ի յակէ՝ որ է յականելո, ի հոտոտակէ՝ որ է ի քիմս, ի ճաւակէ՝ որ է ի բերանն և ի շաւափակէ՝ որ է ի ձեռն: Յաւաղագոյի ևս նոյն ծանթութիւնն ի յիմացողականէ զգոյալութեան, որ է ի յերկարկոյալութիւնն մտաց և սար նախկին պատճառ և առաջին սկիզբն սիրոյ, իսկ ըստ Արիստոտելի ըն գիրս հոգեաց և ըն գիրս զգոյալութեան և զգալեաց, յաւաղագոյի ծանթութիւնն այս յաւաց: Վասնզի նախ շարժի կամ իւրաքանչիւրոյ ուրաք ի ծանթութեանէ յայտմանէ, յետոյ շարժի յիւրաղութիւնն, զկին որոյ գտանայ կամ և սկսանի կանիլ ի յայն և ապա եւ քակայութիւն իրին, որով ներընկաւա հոգին զայաղարիկ հոգնութիւն, շարժէ զիդ ինն ի որոսի աւ ի ստացումն իրին հանայացեալոյ: Ժակ իդն այս մնան ի յուսոյ իմեղէ կարողանալոյ ունել զայն, որում անեւցան: Եւ յայտմանէ ըզմէ յաւաղագոյի զերազանց զորութիւնն սիրոյ, որ է կամ և արժատ բնութից զորութեանց, զի ըստ փրկաւորացման Սրբոյն Թմայի և ալլոց փիլիսոփայից, ոչ սք զորութիւն կորէ զոչ առանց սիրոյ: Ըստ որում և Սուրբ Գրգոս յայնաւորանէ, ըն արեւով որ աւ կորընթաւ զիւր: Եւ այսպէս կամայնք զորութիւնք սկսանին ի հանաւմանէ սիրոյ: Յետք եթէ

ոք կամիցի թարց սխալման զանազանել զօրութիւնն ի մոլութեանց, պարտի զգուշապէս նշմարել, թէ ըն կիտում, նորում կամի առնել, շարժիցի ի սիրոյ, թէ ոչ, և այսպէս հաւաստեալ կարասցէ իմանալ զճշմարտութիւնն: Իմա և դայս, զի ըստ Սրբոյն Օգոստինոսի, պարտ է պահել զկարգ ամենայնում սիրելութեան: Դանդի նախ սիրելի է Աստուած, երկրորդ ծնողքն և հայրենին, և երրորդ մերձաւորքն և այլք ի մարդկանէ ըստ իւրաքանչիւրոյ առարկանի:

(Նորագոյն ծաղիկ զօրութեանց, թարգմանեցեալ ի Յովհաննիսէ Վարդապետէ կոստանդնուպոլսեցւոյ, Հոռոմ 1671 թ. էջ 12-15):

Պատանհկաց յեղեղունին վար, նոցին իսկ ըն բնաւս կողմունս ներմիտողն բար, ընտանեաց յսկզբան փափկակի դիտամար, ճշմարտագոյն քան աստեղաց ի ծնիցեալս փշմար, բազմիցս նամենայնում ներմալակներպին:

(Զտութիւն հայկաբանութեան, էջ 203): Այժմ պէտք է քննենք լատինարան հայերէնի յօրինուածութիւնը: Այս մասին մենք ունենք մի պատուական առաջնորդ, դա է լատինաբան գրող Յովհաննէս Հելոզ վարդապետը ճերմակնութիւնը, որ կոչւում է Զտութիւն հայկաբանութեան, տըպւած Հոռովում, 1674 թ., որին և հետեւում ենք քայլ առ քայլ(*), թուելով միայն այն փոփոխութիւնները՝ որ մտցրին լատինաբանները մեր լեզուի մէջ: Հարկաւոր դէպքում լրացնում ենք մեր քաղուածքները այլ աղբիւրներից, հրատարակուած առձեռն գրականութիւնից:

Հոլովման մէջ եղած ներմուծութիւններն են.

1. Ներգոյականի կազմութիւնը, բացի սովորական ձևից լատինարան հայերէնը ընդունում է նաև ըն նախամասնիկի կամ նախդիրի գործածութիւնը թէ եղակիւում և թէ յոգնակիւում:

Ձայնաւորով սկսող բառերի մօտ այս մասնիկը դառնում է և և ուղղակի կցւում բառին: Օր. եղ. ըն բանում, նոսկւում, նարեան, նաղբեր (աղբիւրում), նԱղա-

մում, ննայոյ, նանձին, նաստեղ, ընհօր, ընկնոյ, ըն գեղ, ըն տեառն, նաւուր ըն քեռ, ըն թուռ:

Եզ.— ըն բանս, նոսկիս, ըն միտս.

Ինչպէս երևում է այս օրինակներից, ըն նախդիրը ինքնին բաւական չէ կազմելու համար ներգոյական հոլովը, այլ ինչպէս լատիներէնում, պահանջում է որ գոյականն էլ տրական կամ աւելի ճիշտ հին ներգոյական հոլովածէն ունենայ, սրա համար էլ կցւում են եղակիւում — ուււ, — ուլ, — եր, — եղ ձևերը, իսկ յոգնակիւում — ս:

Ներգոյականի այս կազմութիւնը միայն գոյականներին յատուկ չէ բնականաբար, այլ նաև անականներին, միջակ անուններին և գերայաներին:

ոմն-նումսմն, նումսն, նիմիք, — յգ. նոմանս. ո՞ր, ո՞-նորում, նո՞ւմ — յգ. նո՞րս, նո՞յս.

Դերբայ.— նելն (ի լինելն), նեղանիլն, ըն լինելն, ըն սիրելն, կրաւ. ըն սիրիլն, ըն լուանալն, ըն լուան, դերանուններից կայ միայն՝ նիրեան, նիրեանս, նայոմիկ, նայոսիկ, նինքեան, ներոյնում, նիումում, նիմս, են, իսկ անձնական գերանուններին մէջ մուտք չէ գտած:

2. Հոլովումը ընդհանրացել է և այնպիսի բառեր՝ որոնք թէև Ե են յանգում, բայց զրաբարի մէջ հոլովում էն ու հոլովմամբ կամ այլ ձևով, լատինարան հայերէնում հոլովում են եւ ձևով, ինչ.

արտօսր — արտօսեր

ծաղր — ծաղեր

մեղր — մեղեր

կղմիւնար — կղմիւներ

քաղցր — քաղցեր, բց. ի քաղցրէ, գրծ. քաղցեր:

3. Անեղական բառերը Է-ի յապաւումով վերածուած են Է-ականի. ինչ. կեան, միտ, մեղ, փառ, օրէն, կամ, աչ, վար, բար, արտականոն, հայրենի. (փոխանակ ասելու կեան, միտք, մեղք, փառք, օրէնք, կամք, աչք, վարք, բարք, հայրենիք).— նոյնպէս հոլովման ժամանակ՝ ըն մտում, յոգ. ըն միտս, ներ մերում իստում (մեր իեղուի մէջ):

Սրա հակառակ անյոգնական անունները գործածում են իբր յոգնակի, ինչ. Զկարս քոյինս. մարգիկք — Անականների աստիճանները:

Բաղդասականի համար յատկացուած

(*) Մասամբ նաև Զարբանեղեան, Պատմ. Հայ Դպր. Բ. 51-53:

է գոյն ժառանգելը, իսկ գերադրականն համար գումեղ. ինչ.

Խոնարհ խոնարհագոյն խոնարհագունեղ սպիտակ սպիտակագոյն սպիտակագունեղ բարբ բարեգոյն բարեգունեղ

Սրանք համաձայն լատիններէնի կարող են տալ մակերայնք. ինչ.

որոշողագունեղապէս

Ածականների համաձայնութիւնք. —

Ածականը գրաբարի մէջ յետադաս լինելու դէպքում համաձայնում է, նախադաս լինելու դէպքում չի համաձայնում: Լատինարան հայերէնի մէջ ածականը սպարտի համաձայնելը ընդ գոյականին միշտ և ամենուրեք, այսինքն ո՛չ միայն մինչ հետեի գոյականին, այլ և մինչ նախադրի նմինն(*), սրա համար էլ գտնում էր միշտ հայերէնի համար խորթ գարձուածքներ. ինչ.

անուանց յատկից արականաց ատր. յտ. անուանց»

ի յիզականում սեռականում «եղ. սեռ. ում»

ըն գոգնականում թուով «չգ. թուում»

ըն չափաւորի քաղցեք

Փոխանակ հոլովին պահանջեցելոց ի վերայ վախճանականաց տառից բայից հրաւայականաց.

ըն վերջնում անկատարից բանից

ըն » աւարտեցելոց բանից

նազգում իւրաքանչիւրում

յատուկ է հմտի քերականի արտաբերելն և արտադրելն զայն, որ ի ներտրամագրեցելոցում բանում.

յորժամ խորհիմք զնեւ տրամագրեցելոյ բանէ

յարմարից բայից անկիցն գտեցելոց պատշաճաւորութիւն.

Միջակ անուններից նշանակելի են՝ իւրաքանչ, երկաքանչ, որոնցից թարբեր են իւրաքանչիւր, երկաքանչիւր:

ՊՐՈՑ. Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ

(Շերտաւորել)

(*) Զտութիւն Հայկաբանութեան, էջ 161.

Յ Ո Ր Ե Լ Ե Ա Ր

ՀՈԳ. Տ. ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ՔԷՆՅ. ՈՍԿԵՐԻԶԱՆ

Ներկայանայ գաղութը, գիտակից միտ իր ազգային մեծ պարսկանութիւններուն, գեղեցիկ մտածումը ունեցող մեծաւորների յոբեշաններ սարքելու հայ մեքի, մեալոյթի եւ համեղալից ծառայութեան վասակաւոր զոյգ գործիչներուն, Հոգ. Տ. Հայկազուն Քհնյ. Ոսկերիչանի եւ Պ. Շահան Պերպէրեանի համար, իբր գնահատման եւ երախտագիտութեան արտայայտութիւն անոնց՝ որոնք իրենց անսպասելի արժանիքներով, մին իբրեւ Հայ Սկեղեցւոյ անաթոք մտակ եւ կրթութեան վասակաւոր զարգացող, եւ միւսը իբրեւ իմաստասէր դասախօս, արուեստագէտ ու դաստիարակ, թարգմանիչ իրենց մեքին ու սրտին լոյսը ջարմեցին սերունդներու, եւ որ այսօր կ'արժանանան այսպէս իրենց երախտաւոր աշակերտներու, բարեկամներու եւ հիացողներու գնահատմանին:

Ներկային ալ նկատմամբ Սեւ յանուն Նուրին Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հօր եւ բովանդակ Միաբանութեան, ունի սրագին պատգմ՝ իր գնահատման մասնաւորելու, վասնզի երկուքն ալ, մին իր երեսասարդ ու աշխարհական օրերուն, եւ միւսը թակալին մինչեւ երկու տարիներ առաջ, Նուստարի մատուցական ու կրթական գործին բերած են իրենց մեքին ու հոգիին ամենաբարձր մասը, բողոքով անբաւում յիշատակներ իրենցմով բարեբաւում ու դաստիարակութեանն ու մեքին ու հոգիին մեք:

Սեւի նախորդ թիւին մեք տուինք արդէն Պ. Շահան Պերպէրեանի յոբեշանին յայտաբարութիւնը, իր կենսագրական ու գնահատական արժեքատեսակով: Պ. Շահան Պերպէրեանի հազուագիշտ արժանիքներուն նաւորդ եւ զանոնք առատօրէն ընդունող հաստատութիւններէն մին եղած է Ս. Արքուոյս Ժառ. Վարժարանն ու Ընծայարանը: Սեւ արագին կը միացնէ իր ջիւղ յարգանքն ու գնահատանքը բոլոր անոնց՝ որոնք գիտեցան արժեւորել այս հազուագիշտ իմացականութիւնը, մեծ ուսուցիչը, խօսքի եւ գրչի բզգաս վարպետը, որուն նկատմամբ միայն համուռ յարգանքը վարձատրութեանը աւելի տուրք մըն է երախտագիտութեան: Այս առիւ-

բով կ'ուզեմք մասնաւորել մեր սերը յարգանքի եւ գնահատման արժանի ուրիշ եւրասիականի մը, հոգեւորական ու կրթական գործիչի մը հանդէպ, որ երեսունէ քառասուն տարիներ իր միակն ու սիրմն է ի պապս դերեւ Հայ եկեղեցիին եւ Դպրոցին:

Հոգ. Տ. Հայկազուն Քնյ. Ոսկերիչեան ծնած է 1886ին Ջէրբունի մօտ Եւրփուզ գիւղաւաղին մէջ, աւագանի անուամբ Գալուս: Նախնական իր կրթութիւնը ընդունած է գիւղի դպրասան մէջ, յետոյ բացառիկ կարգադրութեամբ ընդունուած Ջէրբունի Ս. Աստուածածնայ վանքին որբանոցը:

1900ին, շնորհիւ իր բացառիկ յատկութիւններուն, կը դրկուի Յուսապէմի ժառ. Վարժարանը, որուն կ'աւակնեթի հինգ տարի, վայելելով համակրանքը Միաբանութեան առաջաւոր անդամներուն: Շրջանաւարտ-Գալուս Ոսկերիչեան, Յուսապէմի ժառանգաւորաց Վարժարանի եւ Բաղրաւանց երկսեռ վարժարաններուն մէջ կը ստանձնէ դասեր՝ միաժամանակ վարելով դպրապետութիւնը Ս. Ծաղկոբեանց Մայր Տաճարին:

Սակայն աւելի ուսման փափաք տակաւ իր մասնեւորումը կը դառնայ. իր այս փափակին գոհացումը սալ կը խոստանայ Յուսապէմի վանքին լուսաւարագետ Տ. Դաւիթ Ծ. Վրդ. Տէրտէրեանը, եւ Գալուսը Փարիզ կը մեկնի հետեւելու համար նախ *Սորպոնի* ապա *Էֆոյ Նօրմալի* մանկավարժական, ի մասասիրական եւ ընկերաբանութեան դասընթացներուն: Նեխ տարիներ վերջ կը վերադառնայ Յուսապէմ եւ ժառ. Վարժարանի մէջ կը ստանձնէ հոգեբանութեան, բարոյագիտութեան եւ երաժշտութեան դասեր:

1912ին իբրեւ ուսուցիչ կը նշանակուի Մարաթի Կեդր. Վարժարանին: Ցաւոք տարին կ'անցնի Այնթապ իբր աւագ ուսուցիչ Աթենական երկրորդական վարժարանին: Համաեւսարհային առաջին պատերազմին կուգայ Հայիկ, յետոյ Յուսապէմ, եւ 1915-1918 կը վարէ Յուսապէմի Մայր Տաճարին դպրապետութիւնը ու կը դասաւանդէ հոգեւոր Օրմանեան պատրիարքի ծագրով վերաբացուած Ընծայարանին մէջ, իբր Ֆրանսեանի, ձայնագրութեան եւ երաժշտութեան ուսուցիչ:

1918ին, զինադադարի վաղորդայնին, Յուսապէմի մէջ Բանանայ կը ձեռնադրուի

հոգեւոր Տ. Թարգմ. Արեւայ. Գուսակեանէ Տէր Հայկազուն անունով: Նոյն տարւոյ Օգոստոսին կը մեկնի Աղեփանդիա, ուր Բանայադրութեան գլխի վրայ կ'աւանդուի ուսուցչական պաշտօնը՝ Պոլոսեան ազգ. վարժարանին մէջ:

Սղած է երկիցս առաջնորդական փոխաւորը՝ եւ կուսկցական ու ազգային պայքարներուն եւ հարցերուն բերած է իր Բաղր, իմաստուն եւ բարեբար մասնակցութիւնը, ամփելով եւ առաջըր առնելով տաս մը անախորժ արարներու:

1924ին Աղեփանդիոյ Ռամի քաղաւման մէջ հիմնած է աննասական վարժարան մը՝ *Հայկազեան կրթարան* անունով: Այս հաստատութիւնը որ մինչեւ այսօր իր տնօրէնութեամբ եւ հսկողութեամբ կը տարուակուի, իր գոյութիւնը կ'ըցած է պահել միայն ու միայն Տէր Հայկազունի լամառ ու տոկուն ջանքերուն շնորհիւ, հսկառակ դժոխակ արգելներու եւ աւուր պահանջներուն: Սակայն այս մեծ ու բազմապահանջ գործը արգել չէ եղած որ սիրելի Յոգեւոր իր գործին մասնակցութիւնը բերէ ազգ. վարչական գործերուն, մինչեւ այսօր անդամակցելով Թեմական ժողովի, երկու տարիներ վարելով տեմականութեան Կրթական ժողովի, անդամակցելով Դասաստանական խորհուրդի եւ տուրջ հինգ տարիներէ ի վեր ալ նախագանելով Նախարար տեմանին:

Սիրելի Յոգեւոր իր կրօնական, վարչական եւ կրթական ծանր պարտականութիւններէն զատ մեր գրականութեան գանձանակին եւս բերած է իր գեղեցիկ ստատար, կրօնական, բարոյագիտական եւ իմաստասիրական ժբնութեան շնորհով լուրջ երկերու պատրաստութեամբը: *Ամուսնական իտէալ կեանքի խորհուրդն ու բանակը*՝ հրատարակուած արդէն 1940ին, ուր հոգեւոր հեղինակը այնքան բեղադրիչ ու ազնիւ կերպերով կը ջանար հօգել կեանքի պատհանձնը՝ անոր զարգացման եւ մեծ դերին հանգամանակները, լուսաւորելով զանոնք բնախօսական, հոգեբանական, ընկերային, գեղարհական եւ կրօնական այն բոլոր ջրեւելներով, որոնք կեանքը կ'ընեն արժեքաւոր, նպատակաւոր եւ սուրբ:

Մանլոյ տակ է արդէն *Սղեմի բնակն* հատոր որ ինչպէս խորագիրը ցոյց կուտայ լրբացուցիչ մասը պէտք է ըլլայ առաջինին:

Պատաստութեան մէջ է նոյնպէս Հաւատքիս *բնմէն* ուրիշ հասար մը եւս, որոնք, ինչպէս ընդհանուր խորագիրներէն յայտնի է, կուգան այսպէս լուսաւորելու մտքի, որքի եւ հոգիի երրորդութիւնը, վարիչ ու դաստիարակիչ գորոյրը մարդկային միտ գործունեութեանց:

Անցեալ տարի ազգիս ընդհանրական Հայրապետ, Տ. Տ. Գեորգ Զ. Կաթողիկոս, գնահատելով Տ. Հայկազունի Հօր ազգօգուտ գործունեութիւնը, մասնաւոր կոնդակով պատուական Յոբելեարին շնորհեց Բանաստեղծական լանջախաչ եւ ծաղկեայ փիղն կրելու իրաւունք: Այս պարագան գեղեցիկ առիթը նրկասեցին իր առակետները, բարեկամներն ու հիացողներն տօնախմբելու իր յոբելեանը, եւ այս պատուական եկեղեցականին եւ սրբաւորանդը դաստիարակին բերելու իրենց յարգանքին տուրք:

Սիրելի Յոբելեարը արժեւորելու մտածումը կուգայ իր կերտած մտքի եւ հոգիի տունէն, եւ բովանդակ գաղութը Բաղը արձագանգը կ'ըլլայ այդ հրաւերին: Այս պարագան մտքի ու սրտառուչ բան մը ունի իր մէջ, եւ յատուկ է միայն բարձրօրէն ներգրաց' բայց միշտ մարդկային, հոգիի եւ մտքի դաստիարակներուն: Անոր համար է որ երեկուան իր առակետները, այսօրուան իր բարեկամներն են: Եւ առիկա քիչ արժանիք չէ' մաւաւանդ մեր կեանքին մէջ:

Պիտեմք թէ հանգիստաւոր գիտակցութեամբ եւ հրճուանքով է որ կը տօնախմբուի այս յոբելեանը, որուն խորքը հիացում կը կազմէ: Նրեանուն տարիներ անխափան ու անխաղաղ լծուիլ ծառայութեան, կոչումներու ամենէն խորհրդաւորին եւ ազնուազոյնին, եւ անձնայօժար նուիրումի հոգիներուն ազնուացման եւ կրօնագրաց տեսլապատեութեամբ զգալ զկատուած եւ ջանալ զայն կենդանի իրականութիւնը ընել մարդոց մէջ, սակաւ ընտելանելուն միայն յատուկ է:

Տե՛ր Հայկազուն իր բովանդակ կեանքին մէջ հետամուտ եղած է լոյսի եւ նմարտու

քեան, ոչ թէ ծիսակատար օրհներով, այլ հոգիով: Իբրեւ եկեղեցական, աւսուցիչ, վարչական մարդ, եւ տրտի ու գրչի գործաւոր, Յոբելեարին կեանքը սիրոյ, խանդավառութեան եւ իմաստուն բարեացակամութիւններու տարբեր մըն է եղած, վեր բռնելով միշտ իր մէջ կոչումին մարդը:

Սրբի ուզեմք խտացնել իր բազմաբն եւ իրաւ արժանիքները բացատրութեան մը մէջ միայն, պիտի կրնայինք ըսել թէ Տ. Հայկազուն Քննի. Ոսկերիչեան իր արժանիքներով եւ գործունեութեամբ խորհակած է բոլոր զինքը նանչողներու մտքին մէջ, գեթ հարկ տարիներէ ի վեր զատականացած հայ տէ՛ր պապայի կաղապար, եւ կրցած է ըլլալ իրական Տէ՛ր Հայրը իր հօտին եւ գաղութին:

Սիրելի Յոբելեար, որ իր հոգիի եւ մտքի առաջին ու Բաղըցողին ձայները եւ նախաձագ ու խառնիչ կայծերը Նրուադեմէն առաւ, հոգիով ու մտքով միշտ կապուած ըզգացած է ինքզինքը Ս. Յակոբեանց Արքունի, սիրուած ու յարգուած բոլորէն, շնորհիւ իր իմաստուն եւ Բաղըցող նկարագրին, իր տրտի եւ մտքի շնորհաւոյն յաջողութիւններուն:

Ս. Արքունի նախորդ երկու հոգեւոյն պատրիարքները՝ Փորգով եւ Մեսրոպ, եւ ներկայ Ամեն. Տ. Կիւրեղ Ս. Պատրիարք Հայր սիրած ու գնահատած են զինք ու կապուած իրեն բարեկամութեամբ, վասնզի առիկա ազգանուէր այս Հաստատութիւնը պատեօղ եւ անոր պատուին ու տաներուն նախանձախնդիր հոգեզաւակներէն մին եղած է եւ կը մնայ:

Յանուն Նորին Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր եւ բովանդակ Միաբանութեան, կ'ողջունենք Հոգեւորն Յոբելեարը, իրեն մաղթելով տարիներ Բաղըցող եւ երկար, կարեւոր անձնութիւն տարուանակելու իր կրօնական, կրթական եւ համայնքի ծառայութիւնները այն ձեւանաւորութեամբ՝ որուն ծանօթ ենք բոլորս:

Ս. ՅԵԿԱՌԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԱՄՍՕՐԵԱՅ ԼՈՒՐԻՆԵՐ

Ք 1 Մայիս ԵՂ. — Երեկոյան Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը այցելութիւն տուաւ Երուսաղէմի վանք. Կառավարիչ Պր. Բալլաքիւն, իր նոր պաշտօնատեղւոյն մէջ:

Ք 2 Մայիս Ուրբ. — Երեկոյան ժամը 4ին, Ամեն. Սրբ. Պատրիարք Հայրը շնորհաբանական այցելութիւն տուաւ Երուսաղէմի իրաքան Ընդհ. Լիւպատոսին, իրաքի վանք. Գաւաթաւանին ծննդեան տարեգործի տօնակատարութեան առթիւ:

Ք 7 Մայիս Դշ. — Երեկոյան ժամը 4ին, Գեորգ. Տ. Գեորգ վրդ. ձանսղեան՝ յանուն Ամեն. Ս. Պատրիարք Հոր, Ներկայ գտնուեցաւ տիպացի անկիւնաներու Ս. Պողոս եկեղեցւոյ մէջ, մասնակցեալ հանգուցեալ Տիար Յովսէփ Կարապետեանի յուզարկւորութեան և հոգեհանգրժանեան պաշտամունքին:

Ք 11 Մայիս Կիր. — Տօմ Երեւան Ս. Խայկն առթիւ, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ պատարագեց և քարոզեց Գեորգ. Տ. Գեորգ վրդ. ձանսղեան երեկոյ գտնուեցաւ տեղացի անկիւնաներու Ս. Պողոս եկեղեցւոյն մէջ հանգուցեալ Երէց Մարմարայի համար կատարուած յուզարկւորութեան և հոգեհանգրժանեան պաշտամունքին:

Ք 21 Մայիս Դշ. — Ըստ Լին Տօմարի, վաղուան Համբարձման տօնին առթիւ Միաբանութեան մէջ մօտը այս երեկոյն զնաց Համբարձման, Նախատօնակ, գիշերային և առաւօտեան պաշտամունքները կատարելու համար, զխառնութեամբ Գատ. Փոխնաորդ Գեորգ. Տ. Գեորգ վրդ. ձանսղեանի:

Ք 22 Մայիս ԵՂ. — Համբարձում. Ամեն. Սրբ. Պատրիարք Հայրը ի գլուխ Միաբանութեան, պատրիարքարանէն ինքնաշարժերով Համբարձման լուս երթալով՝ Վերաշափառում մուտք դործեց Համբարձման եկեղեցին և մատուցաւ: Զկնի շրաշափառի, հանգիստուր Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ մեր տաղաւարին Ներքև: Պատա-

րագիւն էր Գեորգ. Տ. Գեորգ վրդ. ձանսղեան: Հայր մերի ժամանակ կարգապահեցաւ Ն. Ս. Օծուածիւն վեհ. Հայրապետի սքրատուս կոնդակը, Ս. Էջմիածնի Նորահաստատ տօնի մասին և կատարուեցաւ Ս. Էջմիածնի մաղթանքը: Մաղթանքէն առաջ, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը քարոզեց Համբարձման հրաշափառ տօնին մասին և բացատրեց Ս. Էջմիածնի Նորահաստատ տօնի խորհուրդը՝ օրուան տօնի լոյսին ընդմէջէն:

Ք 24 Մայիս Եր. — Երեկոյն Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը ի գլուխ Միաբանութեան, Ս. Լըշտակապետաց եկեղեցին զնաց՝ Նախապահելու Բ. Մաղկապարդի երեկոյան պաշտամունքին և Նախատօնակին:

Ք 25 Մայիս Կիր. — Բ. Մաղկապարդ. Նորին Ամենապատուութիւնը Ներկայ գտնուեցաւ Սրբոց Լըշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած Ս. Պատարագին:

Ք 31 Մայիս Եր. — Վաղուան Լոգեգալուսի տօնին առթիւ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը ի գլուխ Միաբանութեան, Ս. Փրկչի վանք երթալով՝ Վերաշափառում մուտք դործեց եկեղեցի, Զկնի շրաշափառին երեկոյան պաշտամունքը և Նախատօնակը կատարուեցաւ բացօթեայ գաւթին մէջ, Նախապահութեամբ Նորին Ամենապատուութեան:

ՀՈՒՆ. Յ. ԳԻՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ՈՍԿԱՆԱԽԱՆ

Ուսանող՝ Ի ԼՈՆԴՈՆ

Ուրախութիւնն ունինք յայտնելու, որ Միաբանութեան անդամներէն աւագ Բարդուան և Մատենադարանապետ Լոգ. Տ. Գրիգոր վրդ. Ոսկանեան, կատարելագործելու համար առաւօտաբանական իր ուսումը մեկնած է Լոնտոն: Ան կը վայելէ մեկնեալութիւնը բարեկրօն Տիկին Վ. Ա. Կամարականի, որ սիրայօժար արամադրած է երկու տարուան իր գլորոցի թշուաք:

Սրոն յանուն Նորին Ամենապատուութեան իր շնորհակալէքը կը յայտնէ այս բարեկէպ բարեկրօնեան, զոր կը Նկատենք կամաւական զերգաստանի վայել արարք մը:

Ժամանակով. — Ուրախութեամբ կը յայտնենք Նոյնպէս թէ Լոգ. Տ. Տիրայր վրդ. Տեղիշեան վերագործաւ եգիպտոսէն, ուր զացած էր մինուր անցնելու, և կաղաւթուելու համար:

Հայկազնեան Կրթարանի Պատ. Խնամակալութիւնը՝ քաջաբերում է. Վեհ. Ս. Կաթողիկոսին զանազան պարգևատրութիւններ, եւ համախորհուրդ Կրթարանին հոյ՜ չը ստուգիւններն հետ, գեղեցիկ ու գովելի զարդաւոր ունեցած են, համայնքիս եւս արդար զանազան տարի ընծայաբերել, շուրջ երեսուն տարիներէ ի վեր հրօսական, կրթական եւ այլ ծառայութիւններով ամենուս յարգալից համակրանքին յիշիմ արժանացած հովիտին ու մշակին՝ որ Արժ. Տ. Հայկազուն Քհնյ. Ոսկերիչեանն է, կատարելով Յոբելեանը, իր քառասունեայ Ռուսոյութեան, շուրջ երեսունեայ Քառասնայութեան եւ շուրջ քսանհինգամեայ Հայկազնեանով գաղութիս մատուցած ծառայութիւններուն:

Եղիպսահայոց Ս. Առաքնորդը սիրով ընդառաջացած Հայկազնեանի Պատ. Խնամակալութեան եւ Սանտահայ յիշեալ փափաքին, շնորհած է իր բարձր հովանաւորութիւնը Յոբելեանական Պատուոյ Ծանձնախումբի վր, կազմուած համայնքիս պաշտօնական յարգելի անձնատուութիւններէն եւ Հայկազնեանի բարեբար ու բարեկամ ազնիւ ազգայիններէն: Ե. Գերապատութեան բարեհաճ հաւանութեամբ կազմուած է նաեւ Յոբելեանական Կարգադիր Ծանձնախումբ վր պաշտօն ունենալով կազմակերպելու Յոբելեանական հանդիպար ժամանակաշէջ շուրջ, եւ արդիւնաւոր ընծայելու համար զայն յամենայնի:

Այս նպատակաւ Գործադիր Մարմինս արդէն յժողով գործի, որոշած է նախ կազմել պատկերազարդ Յ--Հ--Հ--Հ Հովիւն ու Մշակը խորագրով, որ պիտի պատկերէ Արժ. Յոբելեանի կենսին ու գործունեութիւնը՝ իբրեւ դաստիարակ աւուցիչ Պաշտօնի եւ Կրիկիւս, եւ իբրեւ հովիւ ու մշակ՝ աւս:

Սոյն Յ--Հ--Հ--Հ գրքոյկին մէջ տեղ պիտի ունենան խոհերն ու խօսքերը Արժ. Տ. Հայկազուն Հօր կենսին ու գործին մօտէն տեղեկ թարեկամներու եւ գործակիցներու, եւ մանաւանդ յուշերն ու սպասութիւնները իր հոգեւուն սան-սանուհիներուն:

Ծանձնախումբս Յոբելեանի քուակիւնը որոշած ըլլալով Ապրիլ աւուց 27ին, Կիրակի տըր գրողներէն կը խնդրէ փութացնել իրենց գրութիւնները:

Յոբելեանին առթիւ ընծայուելիք նուիրատւութիւններուն արդիւնը, մասաւր պիտի յասկացուի Յ--Հ--Հ--Հ նպագրութեան, արդէն մակոյց տակ եղող Խնկնա Բեմէին եւ պատրաստութեան մէջ եղող Հաւասքիս Բեմէին հրատարակութիւններուն:

Գործադիր Մարմինս յայոյս է թէ մեր պատ. հասարակութիւնը ընդհանրապէս եւ Արժ. Տ. Հօր հոգեւոր գաւակներն ու սան-սանուհիները մասնաւորապէս, ուրախութեամբ պիտի տրուենն սոյն յայտարարութիւնը եւ պիտի գիտնան իրենց նշանաւոր սիրտներն տարիք Յոբելեանին առթիւ արժանաւայել եղանակաւ ընծայել՝ վաստակաւոր Հովիտին ու Մշակին:

Ի դիմաց Յոբելեանական Կարգադիր Ծանձնախումբի

Տիկին Ա. Մէրամէթեան	Ասեմապետուհի
Տիկին Ե. Իփէքեան	Գանձապետուհի
Օրիորդ Լ. Մամուրեան	Փոխ-Ասեմապետուհի
Տիկին Հ. Ալիքեանեան	Խորհրդակն
Պր. Կ. Պօզաճեան	» »
Պր. Պ. Պապիկեան	» »

Դրամական նուէրներ հետեւեալ հասցեով՝

Mme E. Ipékian
c/o Institut Haigazian
35, Rue Memphis
Camp de César
Alexandrie

Վ Ա Ր Զ Ա Կ Ա Ն Ա Զ Դ

ՍԻՈՆԻ բաժանորդներէն յազակալէս կը խնդրուի
պատասխանել մեր պարտուց ծանուցագրերուն, կարելի փու-
թով փակելով իրենց բոլոր յեռնեալ պարտքերը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՍԻՈՆԻ

1947-ի "ՍԻՈՆ", ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ

Երգչադէմքն՝

Տիկին Նազելի Ներսիսեան՝ Տիար Յիգրան Բիրենեանին (Մարտիլիա):

ՍՏԱՅՈՒԱԾ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, գրեց՝ Միսաֆ Մանուսեան, տպ. Փարիզ, 1946, էջ 96:
ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՏԱՐԵԳԻՐԲ Ս. Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի, 1947, նոր շրջան ԻԳ-
Տարի, տպ. Իսթանպուլ 1946, էջ 408:

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊՍ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ

ԸՆԹԱՑՔ

Ի ԳՐՈՅ ԲԱՐԲԱՌ

Ա. ՌԱԶԻՆ ՏԱՐԻ

Թ. 4 ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1947

"SION", an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology

Printed in

JERUSALEM — PALESTINE